

Of the people, by the people, and for the people

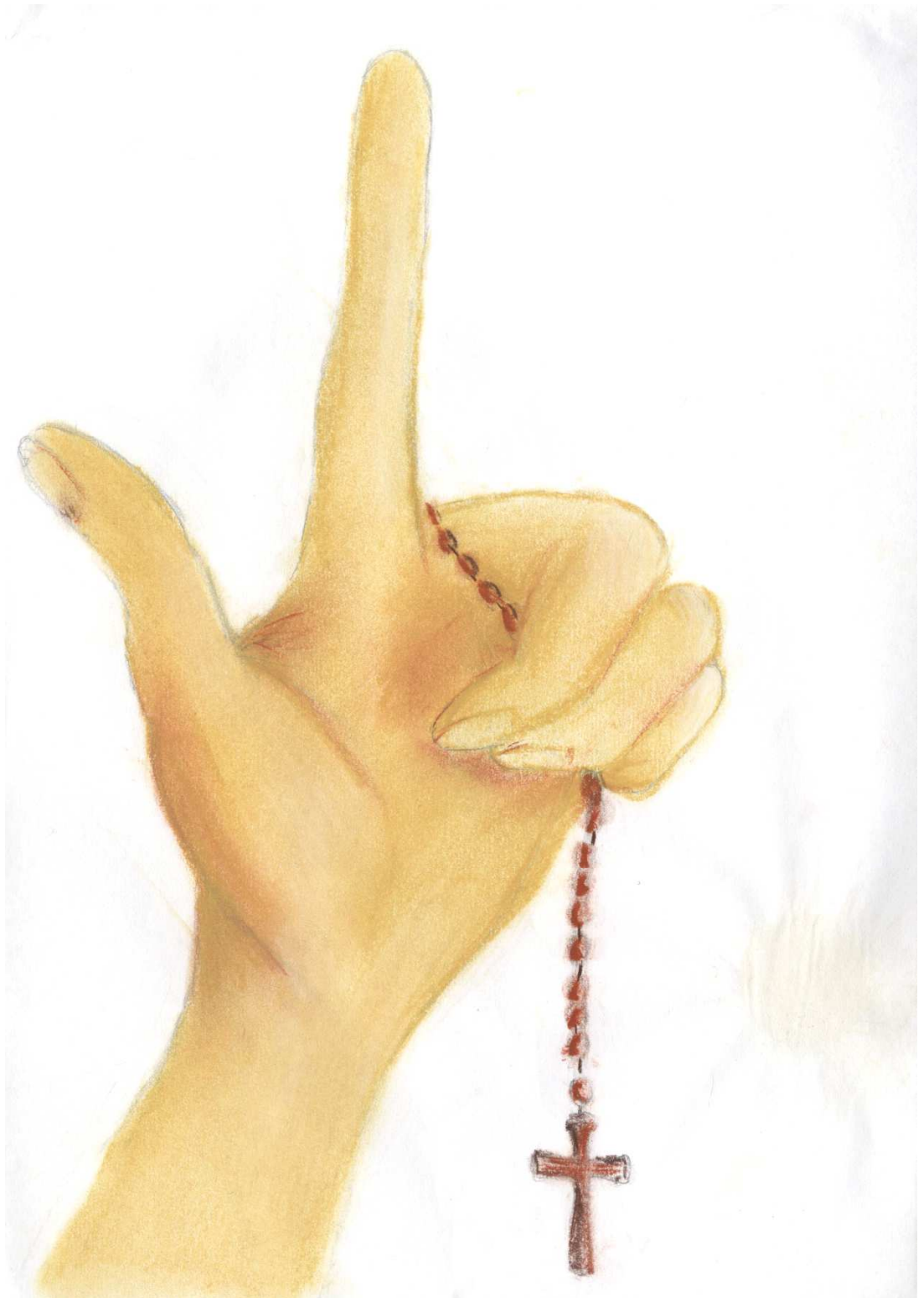

De rol van de katholieke kerk in democratiseringsbewegingen
in de Filippijnen

Jowieke Larooij
S1047671

13-06-2013
Begeleidster: Tessa Minter

Bachelor Scriptie studiejaar 2012-2013

13-06-2013

Jowieke Larooij

Scriptiebegeleidster: Tessa Minter

Universiteit Leiden

Foto op voorblad:
Pagina 71, uit:

Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.

Illustratie op tussenblad:
Geïllustreerd door Jowieke Larooij, 2013. Gebaseerd op digitaal beeldmateriaal van de People Power revolutie van 1986 in de Filippijnen.

Inhoudsopgave

Lijst van figuren	6
Voorwoord	8
Inleiding.....	10
Democratie en de katholieke kerk	14
Democratie.....	15
Democratie in de Filippijnen.....	19
De katholieke kerk	21
Relatie kerk en democratie.....	22
Lakas ng Bayan! Power to the people!.....	28
Ferdinand E. Marcos	28
Martial Law	29
De katholieke kerk	30
Ninoy Aquino	34
De opkomst van Cory Aquino	36
Cory Aquino for president!.....	38
People Power	41
People Power II, EDSA Dos.....	43
Conclusie en Discussie.....	48
Toedracht en verloop	48
Het handelen van de katholieke kerk in democratisering	49
Uitwerking van democratie.....	51
Reflectie.....	55
Gebruikte bronnen:.....	58
Appendices	62
Appendix 1	63
Appendix 2	64
Appendix 3	72
Appendix 4	74
Appendix 5	77
Appendix 6	82

Lijst van figuren

- Figuur 1: Titel: "Battle zone Metro Manilla"
Bron: Pagina 309 uit:
Mercado, M. A. and Tatad, F. S. (1986) *People power : the Philippine Revolution of 1986 : an eyewitness history* Manila : James B. Reuter Foundation.
- Figuur 2: Titel: "Prayer – the crowd's strongest weapon"
Bron: Pagina 95 uit:
Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.
- Figuur 3: Titel: "The streets jammed with thousands of citizens"
Bron: Pagina 88 uit:
Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.
- Figuur 4: Titel: "Cory Aquino speaking to the crowds at a rally on the anniversary of her husband's assassination"
Bron: Pagina 56 uit:
Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.
- Figuur 5: Titel: "Sharing the good news of the helicopter defection with the people"
Bron: Pagina 120 uit:
Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.
- Figuur 6: Titel: *geen*
Bron: Pagina 265 uit:
Mercado, M. A. and Tatad, F. S. (1986) *People power : the Philippine Revolution of 1986 : an eyewitness history* Manila : James B. Reuter Foundation.
- Figuur 7: Titel: "The future seemed worth risking everything for"
Bron: Pagina 115 uit:
Forest, J. and Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven binnen de studie culturele antropologie en ontwikkelingssociologie. De keuze van het onderwerp is voornamelijk gebaseerd op de interesses die ik heb ontwikkeld, naar aanleiding van de cursussen waarbinnen politiek en religie centrale thema's waren. Beide concepten zijn dynamisch en krijgen binnen verschillende situaties, andere betekenissen. Mijn interesses liggen bij de vraag: Hoe bepalen gebeurtenissen en ontwikkelingen in een specifieke context de betekenis van religie en politiek. De inzichten vanuit deze cursussen hielpen mij de onderwerpen politiek en religie kritisch te beschouwen binnen een specifieke context. Daarnaast heeft de regiomodule van Zuidoost Azië mijn interesse gewekt voor de ontwikkelingen in de geschiedenis en het heden van deze regio. Deze cursus heeft mij gestimuleerd, deel te nemen aan de *Philippine watercourse* waarin interdisciplinair onderzoek in de Filippijnen werd gedaan. Een verdieping in de cultuur en de geschiedenis van dit land riepen vragen bij mij op. Het scriptie onderzoek is de mogelijkheid om deze vragen centraal te stellen en te beantwoorden. Bovendien heeft de module *social movements*, mij inzicht gegeven in de verschillende kenmerken en benaderingen die worden gehanteerd binnen onderzoek naar sociale bewegingen. Al deze cursussen hebben dus bijgedragen aan de totstandkoming van dit onderzoek, maar hebben mij bovendien geleerd om met een kritische blik naar literatuur over desbetreffende onderwerpen te kijken. Tot slot heeft mijn scriptiebegeleidster, Tessa Minter, met haar evaluaties bijgedragen aan de totstandkoming en verbetering van dit literatuuronderzoek.

Inleiding

Op 23 februari 1983 werd de zendmast van radio Veritas in Manilla, vernield. Het leger, dat toen nog Marcos gezind was, vernielde de zendmast zodat het radiostation niet meer kon uitzenden. Radio Veritas was het belangrijkste medium waardoor de katholieke kerk naar de bevolking communiceerde en haar mobiliseerde in de People Power revolutie van 22-25 februari in 1986. In de jaren voorafgaande aan de People Power revolutie van 1986, had radio Veritas meerdere keren de bevolking opgeroepen om de straat op te trekken en te bidden voor een einde van het dictatoriale bewind van Ferdinand Marcos. In deze jaren is radio Veritas bekend geworden als één van de weinige radiozenders die waarheidgetrouw was in haar verslaggeving. Deze radiozender werd niet door Marcos gecensureerd, zoals met alle andere zenders wel het geval was. De zendmast werd op 24 februari, één dag na de vernieling, al vervangen door een nieuw exemplaar. Deze mast staat er vandaag de dag nog steeds (Forest and Forest 1988; Mercado & Tatad 1987; Radio Veritas¹).

Radio Veritas is één van de actoren die een belangrijke rol gespeeld heeft in de People Power revoluties van 1986 en 2001 in de Filippijnen. De radiozender stond in de jaren van deze revoluties symbool voor de stem van het volk tijdens onderdrukking (Forest and Forest 1988: 61). De zender was eigendom van de katholieke kerk en haar missie was om via de radiozender de religieuze boodschap uit te dragen. Tijdens de revolutie lag de nadruk in de uitzendingen voornamelijk op verslaggeving van de ontwikkelingen in de revolutie. De kracht die een massamedium kan tonen in revoluties, is in recente opstanden nog steeds duidelijk zichtbaar, en misschien wel gegroeid. De media als mobilisatiemiddel voor opstandelingen heeft bijvoorbeeld de Arabische lente doen uitgroeien tot een massaprotest. (Howard and Hussain 2011).

Hoewel de rol van de media in opstanden in verschillende landen vergelijkbare vormen kan aannemen, wil ik benadrukken dat de gebeurtenissen in de People Power revoluties uniek waren. Ze verschenen in een specifieke context. De Filippijnen is een land waar het katholicisme de belangrijkste godsdienst is, waardoor de katholieke kerk aanzienlijke invloed heeft in de

---

¹ Radio Veritas, kapanalig Veritas 846, website: <http://veritas846.ph/>.

samenleving. Dit kan verklaren waarom er in de dagen van revolutie daadkrachtig werd gehandeld door de katholieke kerk.

De rol van een religieuze institutie in de samenleving, voornamelijk in de politieke sfeer, is een thema wat naar mijn mening, interessant en relevant is voor nader onderzoek. Een dergelijk onderzoek kan nieuwe inzichten verschaffen over de situatie die ontstaat wanneer religie en politiek met elkaar in aanraking komen. Er bestaan verschillende ideeën over hoe de relatie tussen de kerk en de staat zou moeten worden vormgegeven. Echter, ik ben van mening dat deze ideeën voornamelijk op normatieve argumenten zijn gebaseerd, doordat ze zijn ontworpen als universele regels. Ik veronderstel dat juist de inbedding van een theorie in de context, van groot belang is voor de representativiteit ervan. In deze scriptie zal ik daarom de rol van de katholieke kerk in democratiseringsgolven in de Filippijnen, met behulp van een case study, uiteenzetten. Ik veronderstel dat antropologisch onderzoek waardevol is omdat het een gebeurtenis in een specifieke context plaatst. Juist door deze methode te hanteren, kunnen er resultaten ontstaan die inzicht bieden in hoe situaties in andere landen zich kunnen ontwikkelen. Naast de mogelijkheid om algemene theorieën vorm te geven, biedt een dergelijk onderzoek bovenal inzicht in hoe gebeurtenissen zich ontwikkelen in een specifieke cultuur.

In een empirische case study zal ik de handelingen van de katholieke kerk in de Filippijnen tijdens de People Power revoluties van 1986 en 2001 beschrijven. De hoofdvraag van deze scriptie is:

Wat is de rol van de katholieke kerk in de democratiseringsbewegingen in de Filippijnen vanaf 1980?

Deze hoofdvraag heb ik onderverdeeld in drie deelvragen, die zullen bijdragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag.

1. Wat is de toedracht en het verloop van de People Power revoluties van 1986 en 2001?
2. Welke kenmerken van democratie zijn te herkennen in de People Power revoluties van 1986 en 2001?
3. Hoe heeft de katholieke kerk in deze revolutie gehandeld?

Door allereerst de concepten democratie en katholieke kerk afzonderlijk te beschrijven, zal ik een theoretische onderbouwing geven voor beiden. Bovendien bestaan er verschillende ideeën onder academici, wat betreft de vormgeving van de rol van de kerk in het politieke veld. Deze ideeën zal ik uiteenzetten om vervolgens de rol van de katholieke kerk in democratisering te illustreren. Om het empirische voorbeeld van de People Power revoluties in perspectief te kunnen plaatsen, zal ik eerst informatie geven over de Filippijnen en haar politieke ontwikkelingen in de geschiedenis. In het slot zal ik de rol van de katholieke kerk in de People Power revoluties in de Filippijnen analyseren.

Methodologie

Dit literatuuronderzoek beschouwt verschillende literaire bronnen. Ik heb wetenschappelijke artikelen en boeken gebruikt voor verdieping in het begrip democratie en een verdieping in de katholieke kerk als institutie. Voor een beschrijving van de case study zijn voornamelijk de boeken van Mercado & Tatad (1987) en Forest & Forest (1988) waardevolle bronnen geweest, doordat ze de revolutie vanuit verschillende oogpunten beschrijven. Bovendien hebben verschillende documentaires, door middel van foto's en videobeelden, een duidelijk beeld gegeven van de omvang en vorm van de revolutie. Archieven van Filippijnse nieuwssites stellen online, de nieuwsfeiten van de jaren rondom 1986 en 2001, ter beschikking. Uitspraken van The Catholic Bishop Conference of the Philippines zijn ook online gedocumenteerd. Daarnaast biedt de website van de Presidential museum and library data aan, over de regeringsperiodes van alle presidenten van de Filippijnen. Tot slot heb ik verschillende artikelen gebruikt waarin verscheidene visies over de People Power revoluties aan bod komen. Ik heb de bronnen vanuit een antropologische perspectief benaderd en kritisch geëvalueerd. De combinatie van al deze databronnen hebben deze literatuurstudie tot stand laten komen.

Democratie en de katholieke kerk

In dit hoofdstuk zal ik het begrip democratie uiteenzetten. Het zal dienen als een theoretische basis voor het analyseren van de case study die ik later in deze scriptie presenteer. Door democratie te plaatsen binnen het veld van politieke antropologie, geef ik de lezer een beeld van de antropologische benaderingswijze van dit concept. Vervolgens zal ik omschrijven hoe democratie invulling heeft gekregen in de Filippijnse samenleving. Daarna geef ik een korte omschrijving van de structuur van de katholieke kerk in de Filippijnen om tot slot de relatie van de kerk en democratie te beschouwen. In de volgende paragraaf geef ik eerst een uiteenzetting van de politieke geschiedenis van de Filippijnen om democratie in de specifieke plaats en tijd context te kunnen benaderen.

Voor een uiteenzetting van de politieke geschiedenis van de Filippijnen is het jaar 1565 het startpunt. In dit jaar begon de kolonisatie door middel van een Spaanse expeditie. Zij wisten in 1571 Maynilad (de stad die later Manilla zou worden genoemd) te veroveren. Dit was het begin van een Spaanse koloniale overheersing die tot 1896 zou duren. Tijdens deze koloniale overheersing was de politieke macht in handen van de Spanjaarden. Een missie van de Spanjaarden was om de bevolking te bekeren tot het katholicisme. Na meer dan 300 jaar van Spaanse overheersing brak er in 1896 een revolutie uit. In 1898 werd de onafhankelijkheid pas uitgeroepen door de Filippijnse generaal Emilio Aguinaldo. In 1899 werd hij geïnaugureerd als de eerste president van de Filippijnen. Echter, de onafhankelijkheid werd niet door de Spanjaarden toegekend. Evenmin door de Verenigde Staten, dat in oorlog was met Spanje. In hetzelfde jaar namen de Verenigde Staten de kolonie van de Spanjaarden over. In 1946 werd de Filippijnen, na jaren van veranderingen in het politieke systeem, onafhankelijk. Manuel Roxas werd de eerste president na onafhankelijkheid. De Amerikaanse overheersing was beëindigd maar zij bleven aanwezig in het land, voornamelijk op de twee luchtbases, Clark en Subic, die zij hadden gevestigd. (Sinds de onafhankelijkheid heeft de Filippijnen zich op economische gebied sterk ontwikkeld) (Schirmer and Roskamm Shalom 1987).

Het Filippijnse bestuurssysteem wordt gekenmerkt door een presidentieel systeem in een democratische republiek. De president is het hoofd van de staat en bovendien van de regering. Binnen de regering is er een scheiding der machten: de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht. Elke drie jaar worden er verkiezingen uitgeschreven voor de aanstelling van een nieuwe president. Een president kan één keer herkozen worden en kan daardoor een ambtsperiode hebben van maximaal zes jaar (Official Gazette, Government of the Philippines²).

In 1965 wordt Ferdinand Marcos gekozen tot president. De politieke gebeurtenissen tijdens zijn regeringsperiode zal ik, onder andere beschrijven in deze scriptie. Het zal blijken dat de democratie in deze jaren onder grote druk kwam te staan. Voordat ik de gebeurtenissen in deze jaren uiteen zal zetten, is een verduidelijking van het begrip democratie noodzakelijk.

Democratie

Is een definitie van het begrip democratie mogelijk? Dit is een centrale vraag geworden binnen de politieke antropologie, sinds 1980. Vele voorbeelden, uit onderzoeken van antropologen in verschillende landen, tonen aan dat democratie diverse vormen kan aannemen in verschillende samenlevingen. Aangezien er talloze voorbeelden van onderzoeken zijn te noemen heb ik besloten twee belangrijke veronderstellingen centraal te stellen in deze paragraaf. Ik heb gekozen voor de antropologische benadering van Paley (Paley 2002 en 2008) omdat ik de rol van de katholieke kerk in democratie ook vanuit de antropologie benader. Daarnaast heb ik het boek van Jonathan Spencer (Spencer 2007) een primaire rol gegeven omdat hij een groot aantal onderwerpen binnen democratie behandelt.

Julia Paley, een vooraanstaande antropologe binnen de politieke antropologie, stelde een boek samen, waarin ze enkele onderzoeken presenteert als tegenwicht van de pogingen om democratie te definiëren.

“In this volume, we take a different approach, one that engages in a continuing process of exploring a wide variety of lived meanings and practices” (Paley 2008: 19).

---

² Official Gazette, topic: The Philippine government, website: <http://www.gov.ph/>, geraadpleegd: 11-06-2013.

Juist de analytische en open benadering, die de antropologie hanteert, beschrijft zij als de voornaamste toevoeging die deze studie heeft binnen het debat omtrent democratie (Paley 2008: 4). De verschillende onderzoeken, samengebundeld in het boek van Paley, ondersteunen haar veronderstelling over de openheid van antropologische benaderingen (Paley 2008: 3). In een review artikel uit 2002 benadrukte Paley bovendien al dat democratie niet enkel een vorm van politiek bestuur is en geen a priori vorm kent. Wanneer we kijken naar politicologische omschrijvingen van democratie valt op dat zelfs politicologen het lastig vinden om tot een eenzijdige definitie te komen. Ook bewijst het boek van Robert Dahl dit, doordat hij verschillende vormen van democratie omschrijft (Dahl 1970). Eerder in de geschiedenis spraken onder andere Jean Jaques Rousseau en Charles de Montesquieu over verschillende uitwerkingen van democratie, zoals directe en indirecte democratie; verschillende visies op verdeling van macht en verschillende prioriteit van machten.

In 1921 kwam R.W. Frank met een andere opvallende invulling van democratie. Hij ziet democratie als uiterst doel en ideaal in het sociale proces waarin de mens en de samenleving zich bevindt (Frank 1921). Frank deed deze uitspraak in 1921 dus het is mogelijk dat de situatie en daarmee zijn ideeën later zijn veranderd.

“Democracy is the latest and most rational phase of the social process as it has developed among human beings” (Frank 1921: 529).

Jonathan Spencer publiceerde in 2007 een boek waarin hij zich, net als Paley afvraagt wat echte democratie is en of dit wel bestaat. Spencer gaat bovendien een stap verder door in zijn introductie zelfs een definitie van de term politiek in twijfel te trekken. Politiek zou verschillende betekenissen kunnen hebben, zoals politiek in de vorm van de regering; handelingen van politieke figuren; een aanduiding van alternatieve bestuursvorm voor mensen die lange tijd in onderdrukking leefden van een politiek regime; en zelfs op gedrag of een houding (Paley 2002 en 2008; Spencer 2007). Zo pleit ook Spencer voor contextualiseren, een methode die zo centraal staat binnen de antropologie (Spencer 2007: 1-19). Juist doordat het begrip democratie zo veelzijdig is en op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd, is het aantrekkelijk:

“Democracy’s very multivalence is a key reason for the zeal with which so many people have employed the term so dramatically for different ends in recent history” (Gutmann in Paley 2002:475-476).

Hoewel een definitie van democratie dus lastig kan worden geformuleerd, kunnen we toch enkele kenmerken van een democratie ontdekken die in menig onderzoek worden beschreven. Ten eerste is de centrale positie van het volk binnen democratie, een eigenschap die onder andere in het boek van Spencer duidelijk wordt beschreven. De bevolking kan haar stem laten horen door volksvertegenwoordigers te kiezen:

“If democracy can be defined as the idea ‘that in human political communities it ought to be ordinary people ... and not extra-ordinary people who rule’ (Dunn 1992: v), elections are the principal means whereby ordinary people remind themselves that, whatever the appearance to be contrary, ‘they’ are in charge of their own destiny” (Spencer 2007: 76).

Paley beaamt de centrale positie van de bevolking binnen democratie. Een goede vertegenwoordiging van de wil van het volk is van essentieel belang (Paley 2008). Stanley Tambiah zet een stap verder binnen deze discussie, doordat hij veronderstelt dat het vertegenwoordigen van de mening van het volk niet altijd enkel het doel is, maar dat het volk ook als middel dient om overeind te blijven binnen de politiek. De stem van het volk is onmisbaar in het mede mogelijk maken van een gunstige verkiezingsuitslag voor partijen die, in theorie, de mening van het volk zullen vertegenwoordigen.

“[...] in political democracy, the mobilization of the crowds and the wooing of their support—through election speeches, rallies, mass media propaganda, and the dispensation of favors through election machines—is the central process of persuasion and votegetting” (Tambiah in Paley 2002: 477).

Wanneer de centrale positie van de het volk ter sprake komt, kunnen we concluderen dat de verdeling van macht (en machtsposities) daarmee verbonden is.

Zo is een andere kenmerk van democratie, de centrale positie van vrijheid en gelijkheid als democratische waarden. De eerlijke verdeling van machtsposities bewerkstelligt gelijkheid binnen de samenleving. Bovendien krijgt binnen democratie iedere burger een gelijke kans om zijn mening te uiten. Ook de media heeft vrijheid van meningsuiting en is één van de hoofdrolspelers in het controleren van de regering. Zij kunnen dit doen door misstanden binnen de regering openbaar te maken. Deze bescherming tegen machtsmisbruik is deel van de vrijheid en gelijkheid die democratie belooft.

Tenslotte zijn eerlijke en vrije verkiezingen ook een kenmerk dat ik wil benadrukken binnen democratie. Wanneer verkiezingen op een eerlijk manier worden gehouden zou er een verantwoordelijke volksvertegenwoordiging worden gekozen. Echter, de verkiezingswinst van een partij is geen garantie voor een juiste vertegenwoordiging van de belangen van de bevolking. Zo laten Holston en Caldeira zien hoe de bevolking in Brazilië niet kan vertrouwen op bepaalde instituties van de staat, terwijl de verkiezingen wél voorspoedig verlopen (in Paley 2002: 479). In het empirische hoofdstuk zal blijken dat verkiezingen ook een belangrijke rol speelden in de People Power revoluties in de Filippijnen. Spencer merkte de rol van vrije verkiezingen binnen een democratie ook op. Waar Tambiah veronderstelde dat democratie niet enkel het doel is maar ook een middel, stelt Spencer dat verkiezingen ook niet enkel het doel is maar ook als middel kan fungeren. Zo kunnen verkiezingen symbool staan van een bevolking dat het heft in eigen hand neemt (Spencer 2007: 87). Het uitbrengen van een stem is namelijk één van de duidelijkste punten binnen het democratische bestuursstelsel wanneer de bevolking daadwerkelijk kan participeren in de politiek. De mogelijkheid om te stemmen fungeert in dit voorbeeld dus als een manier om zelf over de politieke toekomst te beslissen.

Ik heb drie verschillende kenmerken beschreven van democratie, die het duidelijkst naar voren kwamen in literatuur over dit onderwerp. Ik ben mij ervan bewust dat dit slechts een selectie is uit een brede keus van kenmerken. Ik heb voor deze eigenschappen gekozen omdat ze het meest relevant zijn binnen de gebeurtenissen in de People Power revolutie in de Filippijnen, die ik later zal beschrijven. Bovendien wil ik benadrukken dat deze kenmerken nauw met elkaar verbonden zijn en gedeeltelijk in elkaar overlopen en zo een dynamisch geheel vormen.

Wat we kunnen concluderen uit deze paragraaf is dat men democratie op veel verschillende manieren benadert en dat het voor verschillende doeleinden wordt gebruikt. Ik heb besloten om democratie niet te definiëren maar enkel een aantal kenmerken te beschrijven. Ik heb de centrale positie van het volk; vrijheid en gelijkheid; en vrije verkiezingen, als karaktereigenschappen van democratie kunnen identificeren. Echter, ik wil benadrukken dat deze kenmerken niet eenduidig zijn te interpreteren. Zo kent 'het volk' een diverse interne verdeling en dynamiek. Bovendien zijn gelijkheid en vrijheid evenmin onderwerpen die op één vastgestelde manier zijn te interpreteren. Ook bestaan er verschillende meningen over wat 'eerlijke' verkiezingen zijn. Daarom is het van belang, zeker als antropoloog, om binnen deze begrippen nuances aan te brengen. Een belangrijke opmerking bij het noemen van kenmerken van democratie is dat ze met de nodige kritische blik moeten worden benaderd. In het volgende hoofdstuk zal ik beschrijven hoe democratie in de Filippijnen wordt toegepast. Hierbij gebruik ik recente voorbeelden maar beschrijf ik ook situaties van enkele jaren geleden.

Democratie in de Filippijnen

"But how likely is it that the quality of the democratic process can be deepened? Is the glass half full or half empty? On the half-full side are an activist civil society, high levels of political participation, and a political culture that emphasizes rights and justice. On the half-empty side are the considerable obstacles to these positives: institutional in the form of weak state autonomy, a poorly developed party system, and a persistent patrimonial pattern, and structural in terms of elite dominance and concentration of political and economic power in the hands of a few" (Dressler 2011: 541).

Dit is een uitspraak die Björn Dressler doet in zijn artikel over democratie in de Filippijnen. Hij vraagt zich af of de Filippijnen wel een echte democratie kent. Uit zijn uitspraak kunnen we opmaken dat democratie in de Filippijnen een paradox is. De Filippijnen is de oudste democratie in Azië en kent een grote politieke participatie van de bevolking. Echter, wordt dit land voor lange tijd gekenmerkt door een elite democratie waarbinnen voornamelijk vooraanstaande partijen en families deel krijgen. Meerdere onderzoekers merkten deze contradictie op en noemden de democratie in de Filippijnen: *cacique democracy* (Anderson 1988),

low quality democracy (case 2002), democratic deficit (Hutchcroft and Rocamora 2003) en delegative democracies (O'Donnell 1994) (in Dressler 2011: 530).

De Filippijnen kent hoge waarden in de verschillende indexen die de schaal van armoede meten. In 2012 scoorde de Filippijnen 0.064 op de armoede indicator van de Human Development Index³. Wanneer alle indicatoren van de Human Development Index worden gecombineerd dan staat de Filippijnen op plaats 114, van de 187 landen die werden betrokken in deze index. Deze index combineert verschillende elementen die duiden op de ontwikkelingen binnen een land. Armoede is één van de elementen die wordt betrokken binnen de berekening. In 2011 maakte The World Bank ook een berekening voor de Filippijnen (Tabel 1) waarin zij het inkomen van de Filippijnen benoemden als een *lower middle income*. De Gini index meet de ongelijkheid binnen een samenleving en in 2009 scoorde de Filippijnen 43.0 op een schaal van 0 tot 100 (waarin 0 perfecte gelijkheid betekent en 100 perfecte ongelijkheid)⁴. Dit duidt op een relatief hoge ongelijke verdeling van inkomsten.

Met name het arme deel van de bevolking vindt dat ze niet het idee hebben dat ze politiek beleid kunnen beïnvloeden. Terwijl een deel van de elite (met name de elite in de politiek sector) blij is met een minimale democratie, wil de burgerlijke samenleving participerende democratie. (Dressler 2011: 539)

Indicator	Result
GDP growth (annual %)	4
Life expectancy at birth, total (years)	69
GNI per capita, PPP (current international \$)	4.140
Population, total	94.852.030.
GDP (current US\$)	224.770.607.242.

Tabel 1: Berekening van The World Bank in 2011⁵

³ United Nations Development Program, topic: International Human Development Indicators: Philippines, website: <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/PHL.html>, geraadpleegd: 31-05-2013.

⁴ The World Bank, topic: The GINI Index, website:

<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI/countries/1W?display=default>, geraadpleegd: 31-05-2013.

⁵ The World Bank, topic: Philippines, website: <http://data.worldbank.org/country/philippines>, geraadpleegd: 31-05-2013.

Ook Bello en Gershman (Bello & Gershman 1990) stellen dat de democratie in de Filippijnen zeer fragiel is. Zij merken op dat de *civil society* graag wil deelnemen in de politiek en zeggen: "In the Philippines, elections, not religion, are the opium for the people" (Bello & Gershman 1990: 35). Deze uitspraak doen ze vier jaar nadat de People Power revolutie zich afspeelde. De elite democratie die één van de oorzaken van sociale onrust is, is volgens Bello & Gershman voortgekomen uit de koloniale overheersing van met name Verenigde Staten:

"Unlike Europe and Latin-America, democracy in the Philippines was not a product of internal class struggles but rather a set of political practices imposed from the outside by a nascent 'imperial power'" (Bello en Gershman 1990: 38).

De Verenigde Staten zagen het als een missie om democratie over de hele wereld in te stellen, zeker in de Filippijnen dat in het bereik lag van communistische bolwerken. Deze vorm van democratie wordt ook wel 'missionary democracy' genoemd.

Terugkomend op het citaat van Dressler: kunnen we spreken van een democratie in de Filippijnen terwijl er zo veel contradicties bestaan? Waar democratie de gelijkheid van de bevolking hoog in het vaandel zou moeten hebben staan, lijkt deze Filippijnse democratie de ongelijke machtsrelaties deels juist te versterken.

In de volgende paragraaf zet ik de structuur van de katholieke kerk in de Filippijnen uiteen om later de relatie tussen kerk en democratie te kunnen bespreken.

De katholieke kerk

De katholieke kerk kan vanuit meerdere perspectieven worden benaderd. Ik zal twee perspectieven bespreken in deze paragraaf. Ten eerste de kerk als institutie waarbinnen een hiërarchie van bisschoppen en priesters bestaat. Ten tweede, de kerk die bestaat uit de mensen die deel zijn van de katholieke gemeenschap, maar daarbinnen geen officiële rol vervullen.

De Rooms katholieke kerk in alle landen staat onder leiding van de Paus. Er is een hiërarchie binnen de katholieke kerk als institutie (Appendix 1). Onderaan staan de priesters die de leiders zijn van één enkele kerk. Bisschoppen zijn de personen die op hun buurt leider zijn over een aantal kerken binnen een

bisdom. Een vertegenwoordiger over verschillende bisdommen wordt een aartsbisschop genoemd. Per land worden er bovendien een aantal kardinalen aangesteld door de paus. Deze kardinalen hebben de hoogste katholieke positie binnen hun land en kunnen bovendien worden verkozen tot paus (Reese 1996). In de Filippijnen bestaat er een vertegenwoordiging van bisschoppen die samengevoegd zijn in The Catholic Bishop Conference of the Philippines (CBCP), een officiële organisatie. In de volksmond worden dit de 'katholieken van de Filippijnen' genoemd of in ieder geval de vertegenwoordiging ervan (CBSP)⁶. Aan het hoofd van de CBCP staan een president en een vicepresident. Binnen de algemene vergadering nemen zij beslissingen op religieus gebied. Ook kunnen zij zich uitspreken over bepaalde kwesties in de samenleving door namens de Conference een pastorale brief te schrijven en te versturen naar de bisdommen of zelfs naar de regering.

De kerk als institutie wordt in haar officiële vorm dus vertegenwoordigd door de CBCP. Maar de kerk kan in een veel breder perspectief worden gezien. Zo zijn de katholieken in de Filippijnen die het geloof aanhangen, ingeschreven staan als katholiek en mensen die regelmatig de katholieke kerk bezoeken ook een deel van 'de kerk'. Zoals in de Bijbel staat geschreven, is de kerk als gemeenschap het symbool van het lichaam van Christus. Een sterke verbondenheid met mede katholieken is een basis voor een sterk geloof en de mogelijkheid om de religieuze boodschap uit te dragen. Deze verenigde gemeenschap heeft in verschillende gebeurtenissen in de geschiedenis een belangrijke rol gespeeld zoals in het volgende hoofdstuk over de People Power revolutie zal blijken.

Relatie kerk en democratie

Het is niet vreemd om ons af te vragen of de ontwikkeling van democratie en het katholieke geloof met elkaar in verband zouden kunnen staan. Heeft de katholieke kerk een rol gespeeld binnen democratiseringsbewegingen? Deze vraag zal ik pas aan het eind van dit onderzoek beantwoorden, maar ik zal in deze paragraaf een aantal veronderstellingen over de rol van de katholieke kerk uiteen zetten.

---

⁶ Website of the catholic bishop conference of the Philippines: <http://cbcponline.net/v2/>, geraadpleegd: 27-05-2013.

In een artikel van C.R. Maboloc (2010) in het tijdschrift Lumina⁷, wordt gesteld dat de katholieke kerk in de Filippijnen de drijvende kracht moet zijn achter sociale verandering, aangezien de armoede cijfers in dit land hoog zijn. Maboloc benadrukt dat de katholieke kerk het voortouw moet nemen om de arme gemeenschappen in staat te stellen, op te komen voor hun belangen. Juist doordat de kerk een morele uitstraling heeft, doet men vaak beroep op deze institutie binnen de politiek.

“The Catholic Church has to emphasize human development as reflective of what God desires for the poor” (Maboloc 2010: 6)

In een artikel dat Aloysius Cartagenas schreef over de katholieke kerk binnen democratisering, stelde hij dat de kerk als middel om sociale verandering voor, met name de armen, te bewerkstelligen in de Filippijnen, heeft gefaald (Cartagenas 2010). Dit zou volgens C. R. Frank mede kunnen worden veroorzaakt doordat juist de katholieke kerk over een hiërarchische en autocratische organisatie beschikt (Frank 1921: 531). Echter, doet hij deze uitspraak in 1921 en is het mogelijk dat de huidige situatie afwijkt van die in het verleden.

Aan de ene kant van het debat vindt men dat de kerk binnen de democratie een uitgesproken mening mag hebben binnen het publieke veld. Aan de andere kant van het debat staan de mensen die vinden dat juist binnen de democratie, de kerk een minder aanwezige positie zou moeten krijgen binnen het publieke veld. Zo krijgen beiden (kerk en staat) de mogelijkheid om beslissingen te maken op basis van eigen uitgangspunten. Beide bezitten hierdoor een eigen vrijheid van meningsuiting. Yousif (Yousif 2000), beschrijft een situatie waarin islamitische minderheden worden opgedragen om de uitoefening van hun geloof enkel tot de persoonlijke sferen te beperken. Hierdoor krijgt het geloof een nieuwe definitie. Gelovigen willen de vrijheid om hun geloof te kunnen uitoefenen in hun hele leven en willen niet worden beperkt tot persoonlijke sferen (Yousif 2000:30). Binnen veel religies is het bovendien een plicht om de religieuze boodschap uit te dragen aan de rest van de samenleving. Zeker binnen een democratie zouden deze groepen de mogelijkheden moeten krijgen om hun mening en geloof te uiten.

---

⁷ Een academisch tijdschrift, gepubliceerd door de Holy Name University en bevat wetenschappelijke artikelen.

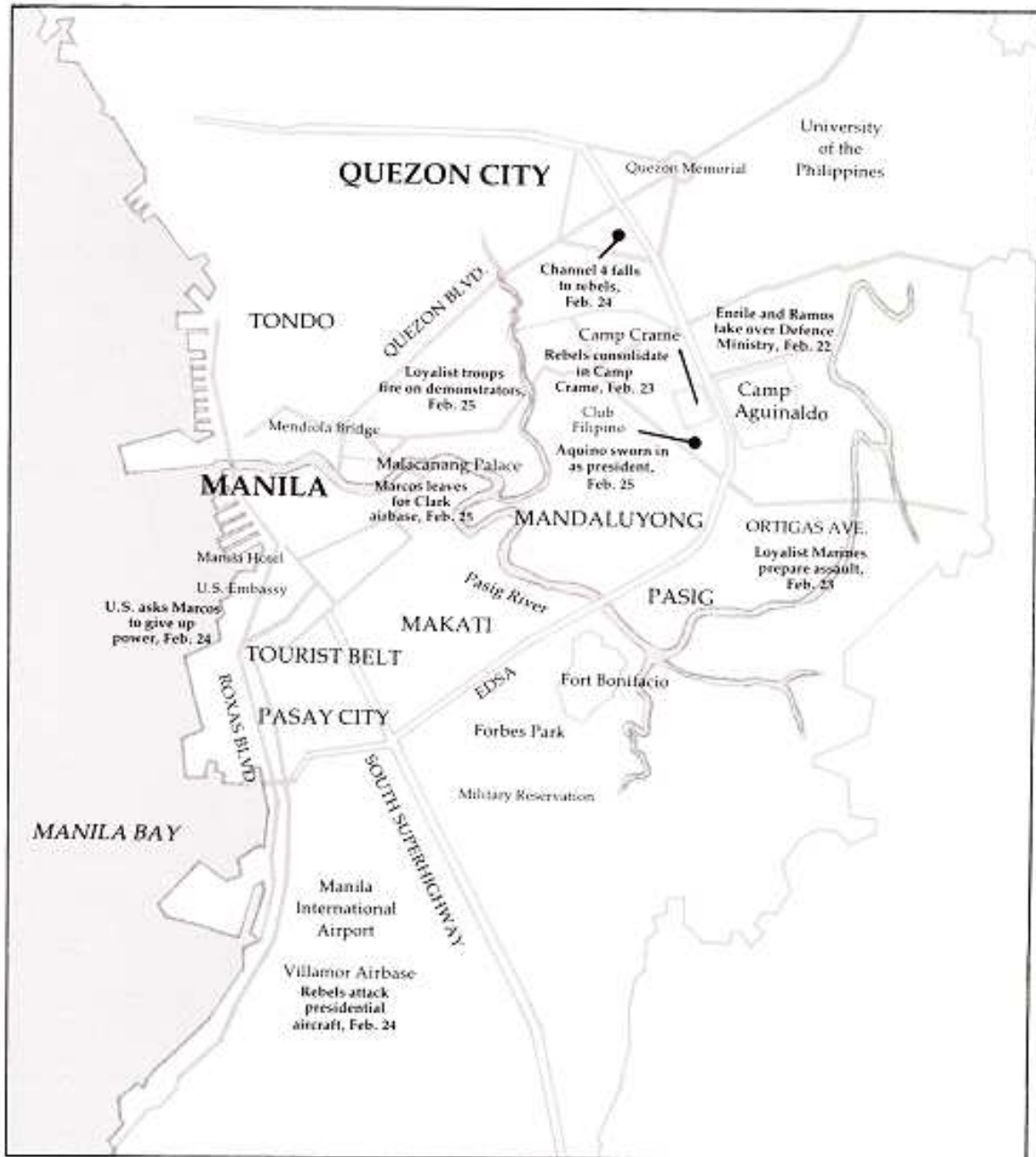

Ik heb twee standpunten beschreven over de rol van de kerk in democratie. Ten eerste zou secularisme kunnen bijdragen aan de gelijke kansen om een mening te uiten. Ten tweede zou juist secularisme kunnen duiden op een beperking van vrijheid van geloof en meningsuiting. Daniel Philpott (2004) benadrukt in zijn artikel dat de kerk als drijfveer achter democratie, in verschillende landen andere uitwerkingen heeft gehad. In sommige gevallen lukte het de kerk een aanzienlijke rol te spelen. In andere gevallen kan het juist de situatie van democratie verslechteren. Philpott bevestigt hierdoor de waarde van antropologische perspectieven binnen onderzoek naar democratie. Hij stelt ook dat democratie in ieder land anders werkt (Philpott 2004) Een definitie van democratie is lastig te formuleren omdat het dynamisch is en omdat het verschillende betekenissen kan hebben, die mogelijk aan totaal verschillende kanten van het debat staan. Ik kies voor de formulering van drie kenmerken van democratie: de centrale positie van het volk, de vertegenwoordiging van vrijheid en gelijkheid als essentiële democratische waarden en de aanwezigheid van eerlijke verkiezingen.

In het volgende hoofdstuk zal ik een voorbeeld geven van de rol van de katholieke kerk binnen één van de democratiseringsgolven in de Filippijnen. In deze People Power revolutie, neemt de katholieke kerk een centrale rol in.

BATTLE ZONE METRO MANILA

Figuur 1: Een plattegrond van Manilla, die de plaatsen waar de belangrijkste gebeurtenissen in de People Power revoluties plaatsvonden, afbeeldt.

Lakas ng Bayan! Power to the people!

De People Power Revolutie in de Filippijnen is een belangrijke gebeurtenis geweest in de geschiedenis van het land. De bevolking liet haar kracht zien en wist daarmee een president af te zetten die in de ogen van de bevolking de democratie ondermijnde. De situatie in het land verslechterde en men zag dat vrijheden steeds meer werden ingeperkt. Wat begon als een kleine oppositie, groeide uit tot een enorme protestbeweging die in 1986 dagenlang de straat optrok om onvrede te uiten. Ruim tien jaar later ontketende de People Power beweging opnieuw in massademonstratie naar aanleiding van corruptie van de huidige president. Wat is er allemaal gebeurd en hoe heeft het zich kunnen ontwikkelen? En welke rol heeft de katholieke kerk hierin gespeeld?

Ferdinand E. Marcos

Op 30 december 1965 werd Ferdinand E. Marcos gekozen als President van de Filippijnen met bijna 52 procent van de stemmen⁸. Ferdinand Marcos zou regeren tot 1986, toen hij werd gedwongen af te treden (Presidential museum and library).

Marcos studeerde rechten aan de *University of the Philippines* en slaagde erin cum laude af te studeren. Marcos startte aan het begin van zijn regeringsperiode, met investeren op het gebied van infrastructuur. Vanaf het begin van zijn ambt stelde hij een systeem in dat hij 'constitutional authoritarianism' noemde. Een systeem waarin de constitutie hem de mogelijkheid gaf om zelf beslissingen te kunnen maken. Dit systeem zou vooruitgang bieden en een 'New Society' creëren op een manier die aangepast was aan de omstandigheden van het land (Wooster 1994: 164). Dit was één van de acties die hij ondernam om de economische situatie van de Filippijnen te verbeteren. De eerste ambtstermijn van Marcos liep af in 1969 maar hij slaagde erin om herkozen te worden, wat geen van de andere presidenten in de geschiedenis nog was gelukt. Hij hield op 30 december 1969 zijn tweede inaugurele speech (Appendix 5).

---

⁸ Republic of the Philippines, presidential museum and library, topic: Ferdinand Marcos, website: <http://malacanang.gov.ph/presidents/fourth-republic/ferdinand-marcos/> geraadpleegd: 14-05-2013.

Hij sloot deze speech af met de volgende zin:

“Thus we prove to our posterity that our dream was true that even in this land of impoverished legacy, the wave of the future is not totalitarianism but democracy” (Second inaugural address of president Marcos⁹).

In dit citaat noemt Marcos democratie als belofte voor de toekomst. Aan het eind van zijn tweede ambtsperiode zocht Marcos naar mogelijkheden om zijn positie als president te behouden, wat door wettelijke bepalingen, die een president enkel toestaan te regeren gedurende twee ambtsperiodes, onmogelijk was. Op 21 september 1972 tekende Marcos voor het afroepen van de krijgswet: de Martial Law, die vanaf 23 september van kracht zou zijn. Dit stond Marcos toe om zijn positie te behouden, alleen beslissingen te kunnen nemen en het versterkte bovendien de positie van het leger. Hij liet diverse tegenstanders van zijn regime oppakken en opsluiten. Bovendien werd protesteren illegaal, een ingreep die inbreuk deed om de rechten van de democratie: het recht van meningsuiting in het openbaar. Vanaf het afroepen van de krijgswet transformeerde Marcos steeds meer tot dictator.

Martial Law

Marcos verklaarde dat de regering die de bevolking in 1946 had verkozen, hetzelfde principe had als de huidige regering. Daarmee wilde hij duidelijk maken dat de bevolking wel achter zijn beslissing moest staan omdat men er in het verleden ook achter stond (Rosenberg 1979: 221) en (Komisar 1987: 36). Artikel VII, sectie 10, paragraaf 2 van de constitutie:

“The president shall be commander-in-chief of all the armed forces of the Philippines and, whenever it becomes necessary he may call out such armed forces to prevent or suppress lawless violence, invasion, insurrection or rebellion. In case of invasion, insurrection or rebellion or imminent danger thereof, when the public safety requires it, he may suspend the privilege of the writ of habeas corpus, or place the Philippines or any part thereof under martial law” (Constitution of the Philippines).

---

⁹ Official Gazette, topic: Second inaugural address of president Marcos, website: <http://www.gov.ph/1969/12/30/second-inaugural-speech-of-president-marcos-december-30-1960/>, geraadpleegd: 29-05-2013.

In de jaren 70 kreeg The New People's Army steeds meer macht op het platteland, waardoor de communistische dreiging steeds sterker werd. Marcos verklaarde: "I am the only alternative to the Communists" terwijl de communisten stelden: "We are the only alternative to Marcos" (Caroll 1987: 14). Bovendien vonden er verschillende studentenprotesten plaats die gericht waren tegen de opkomst van het imperialisme vanuit Amerika. Ook de betrokkenheid in de Vietnam oorlog werd bekritiseerd (Komisar 1987: 35). Deze protesten stonden beter bekend als de First Quarter Storm en velen stellen dat deze protesten de weg hebben vrijgemaakt voor People Power¹⁰. Marcos verklaarde dat de Filippijnen zich zou moeten wapenen tegen deze gewelddadige dreigingen die mogelijk de republiek zouden verwoesten.

"I have to use this constitutional power in order that we may not completely lose the civil rights and freedom which we cherish" (Marcos in Rosenberg 1979: 225).

Bovendien benadrukte Marcos dat hij in zijn beslissingen werd bijgestaan door God.

"I have prayed to God for guidance. Let us all continue to do so. I am confident that with God's help we will attain our dream of a reformed society, a new and brighter world" (Marcos in Rosenberg 1979: 225).

Deze uitspraak is gezien de dominantie van het katholicisme, een strategische handeling om de bevolking voor zich te winnen. Van de democratie die Marcos beloofde in zijn inaugurele speech was weinig over.

De katholieke kerk

De kerkelijke leiders in de Filippijnen wisten dat radicale hervormingen van de Filippijnse samenleving noodzakelijk waren. Echter, zij gingen in het begin van het Marcos regime niet over tot actief verzet, maar zij kozen voor een voorzichtige en gematigde houding waarmee zij hoopten dat de autoritaire gemoederen zouden worden gesust (Rosenberg 1979: 298). De religieuze leiders stelden dat herstel van de democratische vorm van de regering noodzakelijk

---

¹⁰ Uit de documentaire: Lakas Sambayanan, In delen te bekijken via: http://www.youtube.com/watch?v=6F9c9_RFC8s.

was. Echter, zij werden door de Martial Law beperkt in hun handelen: "Ferment rose within the Catholic Church as Martial Law prohibited religious leaders from working with labor and peasant groups" (Wooster: 1994: 153). In enkele gevallen durfden de leiders ondanks alles wel hun stem te laten horen (Youngblood 1990:197). Een voorbeeld van georganiseerd verzet van kerkleiders is de campagne tegen het stemmen voor een nieuwe constitutie waarin Marcos onbeperkte macht kreeg en er geen grenzen aan de lengte van zijn ambtsperiode zouden zijn verbonden (Rosenberg 1979: 299). Zo ontstond er een kleinschalig opstand vanuit de kerk tegen de Martial Law, waarbinnen deelnemers de kans liepen opgepakt te worden (Bacani in Rosenberg 1979), zoals al in september 1972 was gebeurd met priester Edward Gerlock die claimde dat de Martial Law in strijd was met de sociale gerechtigheid, die Paus Paul VI voorschreef.

Over het algemeen hield de kerk een afwachtende houding aan, niet bereid het risico te lopen dat er priesters opgepakt zouden worden, en mogelijk in haar positie beperkt te worden. Publieke standpunten van priesters waren daarom schaars maar er waren enkelingen die het risico durfden te nemen. Zo kwam het National Council of Churches in November 1973, met een resolutie die pleitte voor een afschaffing van de Martial Law en het verbreken van de beperkingen op de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Bovendien stelden zij in juni 1974 een document op welke de aanwezigheid van een omvangrijke Amerikaans legerbasis, Clarck Air Base, bekritiseerde. Dit had meerdere arrestaties van kerkelijk leiders tot gevolg. In september 1974 tekenden de 81 leden van de Catholic Bishops conference en de Davao geestelijken een petitie die President Marcos gebood om zijn dictatoriale regime te beëindigen. Daarnaast werden er meerdere petitie's naar Marcos gestuurd maar hij wees ze allemaal af.

Een deel van de bevolking was tegenstander van het uitroepen van de krijgswet : de Martial Law. Deze krijgswet wet maakte van Marcos een dictator. Deze wet gaf hem al de rechten om de natie te regeren en de werking van de gehele regering, met al haar vertegenwoordigingen en middelen, te leiden. Een deel van de bevolking was, net als de katholieke kerk, een voorstander van herstel van de democratie.

Henry Wooster vat in de volgende uitspraak de rol van de katholieke kerk in de Filippijnen gedurende 14 jaar samen.

“The Roman Catholic Church in the Philippines was instrumental in ousting the regime of president Ferdinand Marcos in February 1986. The Church did this by coalescing the religious opposition to the regime after the imposition of martial law in September 1972 and then, increasingly through the 1980s, by providing support, resources, and leadership to the political parties in opposition against Marcos (Wooster 1994: 153)”.

Zoals eerder genoemd nam de katholieke kerk, in vorm van de kerkleiders en de CBCP, in de eerste jaren van het Marcos regime een gematigde positie in. Echter, vanaf de instelling van de Martial Law, voelden haar leiders in de jaren die volgden, dat een actievere aanpak noodzakelijk werd. De CBCP schreef vanaf 1972 regelmatig pastorale brieven die naar 2000 verschillende parochies door het hele land werden verstuurd. De landelijke omstandigheden van dalende inkomens; groeiende werkeloosheid; armoede (voornamelijk op het platteland) en communistische opstand, fungeerden als een springplank voor een groeiende vraag naar kerkelijk ingrijpen (Wooster 1994: 153). Kardinaal Jaime Sin, aartsbisschop van Manila, werd hiervan het boegbeeld. Echter, kardinaal Sin was genoodzaakt om uiterst voorzichtig te handelen aangezien hij zich in het midden van een breed spectrum van verschillende meningen en onenigheid binnen de kerk bevond.

“Filipino clergy, religious adherents and laypeople understood Catholicism and its obligations in different ways, some of which were in direct contradiction to one another (Wooster 1994:157)”.

Zo waren er enkele progressieve verwijten, onder leiding van Vader Ben Moraleda, die stelden dat de kerk te conservatief was in haar handelen, en zich daardoor onder andere te weinig inzette voor de armen in de samenleving. Hij stelde dat de kerk enkel de verticale geloofsrelatie benadrukte en daardoor minder aandacht had voor de sociale gerechtigheid in de samenleving. De kerk zou vanuit het progressieve perspectief een instrument van bevrijding moeten zijn en de samenleving naar een hoopvolle toekomst moeten leiden. De relatie die de kerk had met de elite binnen de samenleving, was één van de belangrijkste verwijten van de progressieve front binnen het debat.

Aan de andere kant van dit debat bevonden zich de ideeën van de conservatieven. Zij vonden het van belang dat de kerk als institutie met haar

financiële basis en educatieve functies zou blijven bestaan. Een aanmoediging van het politieke systeem was hierbij de best manier om de integriteit van de katholieke kerk te behouden. Zo vonden de conservatieven een gewelddadig ingrijpen van het politieke regime in zekere mate geaccepteerd, wanneer het als doel had om een sociale stabiliteit binnen de samenleving mogelijk te maken. Kardinaal Sin probeerde in dit spectrum een positie in te nemen die midden tussen de progressieve en conservatieve kant van het debat bevond. Hij zag het beschermen van de kerk als institutie en als gemeenschap, als één van de kernpunten in het debat. Zijn positie in de ontwikkelingen tot en tijdens de revolutie werden gekenmerkt door een flexibele houding, waarbinnen hij beide spirituele en politieke streefpunten in het oog hield.

Zoals vermeld, in de jaren die volgden schreef de CBCP meerdere pastorale brieven. Centrale thema's in deze brieven waren vaak: het vertellen van de waarheid, de bescherming van mensenrechten en de respectering van de waardigheid van de mens (Wooster 1994: 159). Er werd een brief geschreven naar aanleiding van de dood van Aquino met als titel: 'Let there be Life' (Appendix 2). Kort daarna werd er een brief verstuurd met als titel: 'Message to the people of God' (Appendix 3) die specifieke handelingen voor het regime voorschreef. Bovendien werden er twee duidelijke brieven geschreven tijdens de tussentijdse verkiezingen van 1986. De eerste van 28 december 1985 benadrukte dat religie en politiek geen twee tegenovergestelde onderwerpen waren en dat het een christelijke plicht was om te stemmen. De brief van 19 januari 1986 riep op tot bewustzijn tijdens de verkiezingen en dat frauderen een zonde was. De pastorale brief die werd verstuurd als reactie op de frauduleuze uitkomst van de verkiezingen wordt verondersteld de meeste invloed te hebben gehad (Appendix 4). In de brief verklaarde de CBCP dat het Marcos regime door het kopen van stemmen en frauderen, haar morele basis om te regeren, was verloren (Statement of the Catholic Bishop Conference of the Philippines, February 13, 1986). Deze krachtige uitspraak sterkte de oppositie. De brieven werden verstuurd naar de kerkgemeenschappen maar ook als advies naar de regering.

De positie van de kerk is door de jaren heen veranderd maar ook op verschillende manieren bekritiseerd. De twijfel over de vermenging van politieke ideologie en geloof bleef bij veel conservatieve bisschoppen op de loer liggen (Wooster 1994: 162). Kardinaal Sin deed hierover de volgende uitspraak:

“I am reminded. . . of the wise man who said that war was much to important a business to be left exclusively in the hand of generals. Might not the same be said of government, that government is much to important a business to be left in the hands of politicians and political scientists” (Bautista 1987: 57).

In de volgende paragrafen worden kort de gebeurtenissen in de jaren rond de People Power revolutie uiteen gezet. De acties die de katholieke kerk hierin ondernam krijgen hierbinnen een centrale rol.

Ninoy Aquino

Benigno Aquino (bijnaam: Ninoy), zei in reactie op de instelling van de Martial Law: “On that day, democracy died”¹¹. Aquino, senator en gouverneur van de Filippijnse provincie Tarlac, leidde de oppositie partij binnen het regime van Marcos (1964). Op zeer jonge leeftijd raakte hij betrokken in de politiek (Komisar 1987: 33). Hij zette zich af tegenover de, naar veronderstellingen, corrupte regering. In opdracht van Marcos werd hij in 1973 opgepakt en gevangengezet op verdenking van moord, het verspreiden van wapens en poging tot omverwerping van het regime. Zeven jaar lang zou Aquino in gevangenis Fort Bonifacio verblijven. Vanuit de gevangenis bleef Aquino brieven schrijven als kritiek op het Marcos regime en met name het uitroepen van de krijgswet. Deze brieven werden naar buiten gesmokkeld door zijn vrouw en kinderen en werden gepubliceerd (Bangkok Post). Een groot deel van de tijd verbleef hij geïsoleerd van andere gevangenen waardoor hij een sterk geloof in God ontwikkelde waarin hij vertrouwde op gebed. Hij bestudeerde de bijbel en werken van Ghandi¹². Zelfs in zijn cel bleef hij protesteren en ging hij in 1975 in hongerstaking voor maar liefst 40 dagen. Familie bleef hem bezoeken en Cory werd tijdens deze bezoeken getraind door Ninoy als zijn politiek woordvoerder. (The Original People Power Revolution¹³; Mercado & Tatad 1987; Komisar 1987).

---

¹¹ Uit de documentaire “Ninoy Aquino & the rise of People Power”, in delen te bezichtigen via: http://www.youtube.com/results?search_query=ninoy+aquino+%26+the+rise+of+people+power&oq=ninoy+aquino+%26&gs_l=youtube.1.0.0.188.5841.0.8166.13.8.0.5.5.0.65.433.8.8.0...0.0...1ac.1.gId66OtqhEE.

¹² Magazine Super Conscience, the voice for human potential, topic: The people power revolution in the Philippines, website: <http://www.superconsciousness.com/topics/society/people-power-revolution-philippines>, geraadpleegd 14-05-2013.

¹³ 1986, The original People Power Revolution, topic: before EDSA, website: <http://www.stuartxchange.com/EdsaIntro.html>, geraadpleegd: 16-05-2013.

Marcos schreef verkiezingen uit voor 7 april 1978, waarvan iedereen wist dat hij dit enkel deed om de schijn te wekken dat hij door middel van eerlijke verkiezingen wederom zou worden verkozen. Ninoy, vanuit de gevangenis, vormde de oppositie verenigd onder LABAN. Marcos won. Ondanks alles wist de bevolking dat de uitslag van de verkiezingen niet klopte en dat Marcos fraude had gepleegd.

In 1980 kreeg Aquino een hartaanval en vertrok hij naar Boston, Amerika, voor een operatie. Hij weigerde zich te laten behandelen door Filippijnse doktoren die misschien ten dienste zouden staan van Marcos. Hij verbleef daar drie jaar en gaf lezingen en bleef onderzoek doen naar het herstel van democratieën wereldwijd. Hij volgde cursussen aan de Harvard University's Centre for International Affairs en The Centre of Southeast Asian Studies at Massachusetts Institute of Technology (Komisar 1987: 45).

Toen Ninoy vernam dat president Marcos nierproblemen had en mogelijk kwam te overlijden, besloot hij terug te keren naar de Filippijnen om Marcos opnieuw te overtuigen om de democratie te herstellen. Echter, hij wist dat de kans bestond dat hij terug zou moeten keren naar de gevangenis of zelfs het risico liep vermoord te worden. Familie, vrienden en Kardinaal Jaime Sin van de katholieke kerk, waren tegen de terugkomst van Aquino in de Filippijnen omdat hij een te groot risico liep terug te moeten keren naar de gevangenis. Oppositieleider Francisco Rodrigo overtuigde hem echter dat dit de laatste kans was op een democratisch proces. Bovendien vond hij dat Aquino de enige was die de taak kon volbrengen. Marcos wilde juist voorkomen dat Aquino terug zou keren dus verbood hij instanties om Aquino een geldig visum te geven, werden er geen landingsrechten verleend aan vliegtuigmaatschappijen die Aquino zouden vervoeren en gaven Imelda Marcos en de Minister van defensie hem het dwingende advies niet terug te keren.

Ondanks alles besloot Aquino terug te keren. Hij reisde met een illegaal paspoort onder de naam: Marcial Bonifacio. Marcial stond voor de Martial Law en Bonifacio voor de gevangenis waar hij 7 jaar werd opgesloten. Uit een interview met een journalist met Aquino kwam duidelijk naar voren dat Aquino wist dat het zeer waarschijnlijk was dat hij het eind van de dag niet zou halen en in dit interview zei hij: "The Filipino is worth dying for" (Forest and Forest 1988: 28). Ook tijdens de vlucht naar Manila verklaarde hij voor diverse reporters: "My feeling is we all have to die sometime and if it's my fate to die by an assassin's

bullet, so be it"¹⁴. Op 21 Augustus 1983 werd hij bij het binnenkomen van het land, op Manila International Airport bij verlaten van het vliegtuig, door het hoofd geschoten en hij overleed ter plaatse (Carroll 1985: 1; Mercado & Tatad 1987; The New York Times¹⁵; BBC; Komisar 1987).

Tot op heden is het onduidelijk wie Aquino heeft vermoord maar velen beweren dat Aquino is doodgeschoten in opdracht van het Marcos regime. Francisco Tatad & Monina Mercado, schrijvers van een boek over de gebeurtenissen rond People Power, waarin ooggetuigen aan het woord worden gelaten schreef over de Filippijnse bevolking: "Something in them died; something in them too was born" (Mercado & Tatad 1987: 9). Deze woorden kwamen tot uiting in de enorme massa mensen die naar de begrafenis van Ninoy Aquino kwam. Het bebloede lichaam van Ninoy lag in een kist en werd op een truck door de straten van Manila gereden. De straten waren vol met mensen die stapvoets met de truck meeliepen. Het zou de grootste en langste begrafenis in de geschiedenis van de Filippijnen worden. Marcos censureerde de media waardoor geen enkel televisiekanaal de begrafenis uitzond. Bovendien mochten de kranten niet schrijven over de gebeurtenis en geen uitspraken doen over het aantal mensen in de straten. Alleen radio Veritas, een katholieke radio zender, zond wel uit (Ofreneo 1987: 327). De oppositie tegen Marcos had een symbool gevonden. Mensen verenigden zich in, volgens sommigen, de eerste People Power en trokken dagen lang de straat op.

De opkomst van Cory Aquino

Corazon C. Aquino (bijnaam: Cory) ontving 21 Augustus om 2:30 p.m. lokale tijd in Boston het bericht dat haar man was doodgeschoten. Ze besloot terug te keren naar de Filippijnen voor de begrafenis. Bij haar aankomst op Manila National Airport werd zij overweldigd door een grote menigte die op haar wachtte (The Philippines Daily Inquirer¹⁶; Mercado & Tatad 1987).

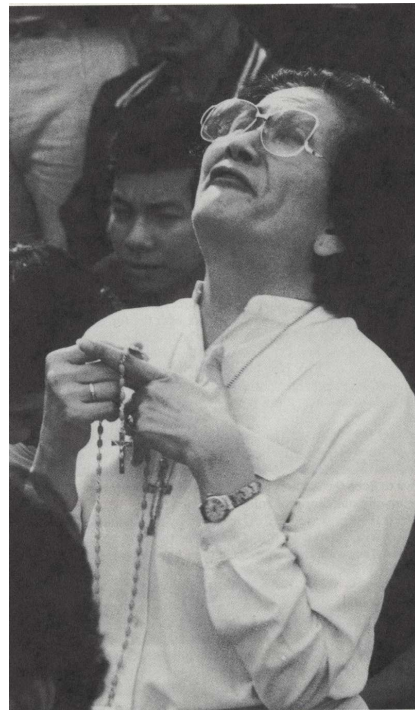
---

¹⁴ BBC archief, On this day: 21 August, topic: 1983, Filipino Opposition Leader shot dead, website: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/21/newsid_2534000/2534945.stm, geraadpleegd: 16-05-2013.

¹⁵ The New York Times, topic: Aquino's final journey, website: <http://www.nytimes.com/1983/10/16/magazine/aquino-s-final-journey.html>, geraadpleegd: 15-05-2013.

¹⁶ The Philippine Daily Inquirer, Inquirer News Service,, topic: The last time a saw Ninoy, website: http://web.archive.org/web/20060516180338/http://www.inq7.net/nat/2003/aug/21/nat_4-1.htm, Geraadpleegd: 15-05-2013.

In de Filippijnen was op de dag na de dood van Aquino paniek uitgebroken. Mensen verzekerden zichzelf ervan genoeg eten in huis te hebben en haalden hun geld van de bank. Ook de zakenwereld was zich bewust van de onzekere politieke toekomst en verplaatste het kapitaal naar het buitenland (Komisar 1987: 51). Men trok de straat op voor de begrafenis en een wake van tien dagen. Het was niet enkel een begrafenis maar ook een politieke demonstratie. Het centrum van protest werd Ugarta Field in Makati, het financiële district van Manila (Figuur 1). Mensen in het geel gekleed, de kleur van de *Aquino Crusade*, vulden de straten waar zij het katholieke gebed baden (Figuur 2). Zo werd het internationale rozenkransgebed gebeden in het Engels en in Tagalog (Appendix 6)¹⁷. Ook werden er gebedsbijeenkomsten georganiseerd waar er ruimte was om gebeden uit te spreken die geen vaste tekst hebben. Het rozenkransgebed werd vaak gezamenlijk door de hele menigte uitgesproken. Dit was één van de religieuze elementen die mensen een sterk gevoel van eenheid gaf.

Figuur 2:
Vrouw bid het katholieke gebed aan de hand van de rozenkrans

---

¹⁷ The Rosary Army, topic: How to pray the rosary, online website: <http://www.rosaryarmy.com/wp-content/themes/mimbo2.2/images/howtopraytherosary.pdf>, geraadpleegd op 28-05-2013.

Uitgevers in het buitenland publiceerden enkele artikelen over deze demonstraties. Echter, er werd getwijfeld of zij wel de juiste indruk gaven aangezien sommige journalisten de religieuze elementen nauwelijks vernoemde. Een uitgever in Frankrijk schreef: "The death of Ninoy opened up a long gash of wound upon the Filipino nation. The unifying element was the Roman Catholic religion" (Mercado & Tatad 1987: 17). Rijk en arm verenigden

Figuur 3: De mensenmassa bezet de EDSA verkeersader

zich in de straten van Manila. Toen ook de rijke mensen vanuit het Makati district zich bij de demonstraties aansloten, wist men dat het eind van het Marcos tijdperk in zicht was. John Chua stelde (fotograaf tijdens de protesten): "I felt that

the Filipino spirit was alive!" (in Mercado &

Tatad 1987: 33). Agapito Aquino (bijnaam: Butz) de broer van Ninoy werd de oppositieleider. Ook kerkleiders organiseerden gebedsdiensten en riepen de mensen op om te vasten. De katholieke kerk pleitte voor vredige demonstraties waarin geen geweld werd gebruikt. Cory Aquino groeide uit tot het symbool voor de slachtoffers van het regime van Marcos en werd vaak gevraagd te spreken op grote bijeenkomsten. De bevolking wilde een nieuwe leider en probeerde Cory over te halen om zich op te stellen als kandidaat president. Op 15 oktober 1985 werd de *Cory Aquino for President Movement* opgericht.

Cory Aquino for president!

De lijst van mogelijke presidentskandidaten bestond uit nog drie andere kandidaten. Francisco Rodrigo, een oppositieleider wist hen echter te overtuigen om een stap opzij te doen en ruimte te maken voor Cory. Door haar eerlijkheid en waardigheid zag Rodrigo haar als een kandidaat die de verschillende oppositiepartijen kon verenigen. De bevolking hield van Cory omdat zij het gedachtegoed van haar man kon belichamen en voortzetten. Zij was de hoop

voor democratie in de Filippijnen (Mercado & Tatad 1987:45). Echter, ze had geen enkele politieke ervaring. Vicente T. Paterno (zakenman) stelde: "We needed a person who would do what was needed to be done because he wanted to do it, not because he wanted to be re-elected" (Mercado & Tatad 1987: 44). Cory twijfelde of zij de taak voor de bevolking zou kunnen volbrengen. De menigte bleef haar tijdens samenkomsten vragen of ze zich zou opwerpen als kandidaat. Als reactie hierop stelde ze een aantal voorwaarden op voordat ze zich als presidentskandidaat zou opwerpen. Ten eerste vroeg ze om meer dan één miljoen handtekeningen ter ondersteuning en wilde ze een poging enkel overwegen wanneer Marcos om tussentijdse verkiezingen zou vragen. In de ogen van velen waren dit twee voorwaarden waar onmogelijk aan voldaan zou kunnen worden. Tegen alle verwachtingen in, werden er meer dan een miljoen handtekeningen verzameld en vroeg Marcos in November 1985 in het politieke televisieprogramma: De Amerikaanse TV zender, *This week with David Brinkley* om tussentijdse verkiezingen. Dit deed hij omdat de sociale onrust bleef groeien. Cory had dit niet verwacht en ging over tot gebed om bevestiging van God te zoeken voor haar kandidaatschap. Kardinaal Sin riep evenzo op tot gebed en zei tegen Aurora Aquino (de moeder van Ninoy):

"Aurora, if Cory wins, it would be the greatest humiliation of Marcos. Imagine, a housewife, not a politician at all, winning over him. That would be the greatest vindication of Ninoy" (Mercado & Tatad 1987: 48).

Kardinaal Sin bemoedigde Cory meerdere keren tijdens de verkiezingsperiode

door te zeggen dat zij de kracht had om voor de zwakkeren op te komen. Bovendien werd er continu gebeden door nonnen, priesters en mensen in de opstand. "During the campaign, we felt sure that God would take a hand" (Mercado & Tatad 1987: 51). Op 6 december 1985

Figuur 4: Cory tijdens een speech in haar verkiezingscampagne

kondigde Cory aan zich op te werpen als

kandidaat president met Laurel als kandidaat vice-president (Komisar 1987: 74).

Er werd anderhalve maand campagne gevoerd waarin Cory het land doorreisde en zo veel mogelijk provincies bezocht (Figuur 4). Zij werd iedere keer door grote menigten ontvangen. Sommigen steden dat de massa's werden beheerst door 'Corymania' (Komisar 1987: 79). Ferdinand Marcos reageerde op het kandidaatschap van Cory: "What qualifications does she have except that her husband was killed? She always stands up and asks for pity, making believe that there was no reason for her husband's arrest" (Mercado & Tatad 1987: 49). Desalniettemin werden er op 7 februari 1986 verkiezingen gehouden. Op deze dag was het erg onrustig in Manila. Er was twijfel of men de verkiezingen zou boycotten, omdat het weer een frauduleuze verkiezing zou zijn die Marcos bij voorbaad al had gewonnen, of om wel deel te nemen. Er was een groot aantal vrijwilligers nodig om de stembureaus te beschermen en te bemannen (Mercado & Tatad 1987; Komisar 1987).

The National Movement of Free Elections (NAMFREL) was opgericht om de verkiezingen in de Filippijnen goed te laten verlopen. Democratie stond bij hen hoog in het vaandel. NAMFREL ontstond in 1957 met aandeel van de 'operations registration committee'¹⁸. Vrijwilligers vanuit onder andere de kerkelijke gemeenschappen riskeerden hun leven en dat van hun familie, om eerlijke verkiezingen te realiseren (Hedman 2006: 167). Verschillende bureaus werden overvallen en meerdere mensen werden bedreigd en durfden daarom niet te stemmen op Cory. Bovendien werden mensen op verschillende plaatsen omgekocht om te stemmen op Marcos. Sommige aanhangers riskeerden hun leven toen zij deze praktijken probeerden te voorkomen. Kerkleiders riepen opnieuw op tot gebed en niet gewelddadige acties. De verkiezingen werden gewonnen door Marcos maar het was feitelijk aangetoond dat er op grote schaal fraude was gepleegd door Marcos en zijn aanhangers. Voor velen was dit het bewijs dat de regering werd verblind door

Figuur 5: Fidel Ramos tijdens de revolutie

haar macht. De Catholic Bishops Conference bleef naar de mensenmenigte toe benadrukken dat men acties moest ondernemen die verantwoord waren volgens het evangelie. Zij stonden solidair tegenover de mensenmenigte die streed voor een betere toekomst voor de natie. kardinaal Sin participeerde bovendien in het organiseren van 'non violence workshops'¹⁹. In deze workshops werden er onder andere lezingen gegeven over hoe er in de bijbel werd gereageerd op onderdrukking en geweld.

People Power

Minister van defensie Juan Ponce Enrile en militair officier Fidel Ramos legden op 22 February 1986 hun functie neer en trokken hun trouw aan Marcos terug als reactie op de frauduleuze verkiezingsuitslag. Bovendien hadden zij te horen

¹⁸ Geciteerd van: Online website National Movement of Free Election, topic: NAMFREL History, website: <http://www.namfrel.com.ph/v2/aboutus/history.php>. geraadpleegd: 13-05-2013.

¹⁹ Super Conscience, the voice for human potential, topic: The People Power revolution in the Philippines, website: <http://www.superconsciousness.com/topics/society/people-power-revolution-philippines>, geraadpleegd: 15-05-2013.

gekregen dat zij met meerdere militaire hervormers zouden worden opgepakt. Zij sloten zich op in militair hoofdkwartier Camp Aguinaldo en zouden daar blijven tot ze allemaal zouden worden gedood, verklaarden zij in een radio uitzending van radio Veritas. Marcos reageerde in een televisie uitzending en zei dat op een coup zou worden gereageerd door het leger te sturen en dat Enrile en Ramos moesten stoppen met deze stommitieit (Mercado & Tatad 1987: 101). Echter, dit bleek het begin van de People Power revolutie in de Filippijnen waarin de bevolking massaal in opstand kwam tegen het Marcos regime. Enrile en Ramos riepen de hulp in van Kardinaal Sin. Hij riep verschillende katholieke gemeenschappen op om voor hen te bidden en om te vasten gedurende hun insluiting.

Op Radio Veritas riep Kardinaal Sin de gehele bevolking van de Filippijnen op om te bidden en zich te verzamelen bij Camp Aguinaldo om solidariteit met Enrile en Ramos te tonen. Hij benadrukte dat de problemen op een niet gewelddadige en vredige manier zouden moeten worden opgelost. Radio Veritas werd door de meeste mensen beluisterd met het argument dat dit de enige geloofwaardige nieuwsmedium was (Veritas betekent waarheid in Latijn). In tijden van hevige censuur van het Marcos regime liepen medewerkers van de radio het risico ieder moment te worden opgepakt. Dit was al gebeurd bij James Reuter, sleutelfiguur bij Radio Veritas. In 1976 werd hij opgepakt en onder bewaking gezet. Tijdens de dagen van revolutie in 1986 was June Keithley de 'Voice of the People' (Forest and Forest 1988: 61).

"I kept praying that prayer of St. Francis of Assisi that I never did get to memorize completely but I know the first three lines: 'Make me an instrument of your peace, Lord. Where there is hatred, let me sow love. Where there is despair, let me bring hope'" (Forest & Forest 1988: 62).

Radio Veritas was niet de enige mediabron in de dagen voor en tijdens de revolutie, die opriep tot verzet en verslag uitbracht van de revolutie. Ook Communication Foundation for Asia deed dit door onder andere een film uit te brengen over de dagen na de dood van Ninoy 'Eleven days in August'. Bovendien

Figuur 6: Een priester en protestant in biddend protest voor de tanks

publiceerden zij de Philippine Concerns, bestaande uit artikelen die onder andere kritische perspectieven op de onderdrukking van mensenrechten aanboden. The Association of Major Religious Superiors bracht een krant uit onder de naam 'Philippine sign' die een tegenhanger was van de mediaberichten die het Marcos regime uitzond. En de aartsbisschoppen van Manila brachten 'Veritas', een tijdschrift met een soortgelijk karakter, uit. (Ofreneo 1987: 327). Wooster spreekt zelfs van de kerk als "A mass media vehicle" (Wooster 1994: 166).

De menigte verzamelde zich en bad gezamenlijk vlak voor de tanks (Figuur 6). Ze brachten Mariabeelden mee op straat. Ook tegenover de politie, die traangas gebruikte, werd er niet overgegaan tot gewelddadige actie (Forest and Forest 1988: 46). Ook namen zij eten mee voor de ingesloten minister, officier en de soldaten die met hen waren. Veel inwoners kregen motivatie en werden gestimuleerd door de katholieke kerk door de speeches van kardinaal Sin. Velen zagen het als de hand van God waardoor ze zich geroepen voelden zich aan te sluiten bij de menigte. Zij vormden the *first line of defense* met hun gebeden. De media kwam in handen van opstandelingen en evenzo de communicatie. Het leger kon niet worden aangestuurd en de massa probeerde ze over te halen hun trouw aan Marcos op te zeggen. Nog maar 20 procent van het leger bleef loyaal aan Marcos. Op 25 februari 1986 trad Marcos af op advies van Amerika. Hij en zijn familie vertrokken nog dezelfde dag per helikopter en vliegtuig naar Hawaï, Amerika. Cory werd als eerste vrouw geïnaugureerd als president van de Filippijnen. De bevolking had haar kracht getoond. (Mercado & Tatad 1987), (Forest and Forest 1988), (Komisar 1987). De dagen van 22 tot 25 februari gingen de geschiedenis in als één van de krachtigste People Power revoluties in de Filippijnen.

People Power II, EDSA Dos

Cory Aquino was president tot 1992. In deze jaren lag haar focus op het herstellen van de democratie. Ze stelde onder meer de Presidential Commission on Good Government (PCGG) in. Bovendien stelde ze een Constitutional Commission in die de taak kreeg een nieuwe constitutie te schrijven. Tijdens haar ambtsperiode beëindigende de Verenigde Staten haar aanwezigheid op de luchtbasis. Ondanks al deze hervormingen bleef de economische situatie van het land onzeker. Dit werd mede veroorzaakt door een aantal natuurrampen.

Bovendien waren haar ambtsjaren niet zonder bedreiging van oppositie. Desondanks wist zij de volledige zes jaren haar positie te behouden. Ze werd opgevolgd door Fidel Ramos, die tot 1998 dit ambt bekleedde. (Komisar 1987).

Fidel Ramos had in de ontketening People Power revolutie een belangrijke rol gespeeld. Als hoofd van de Armed Forces of the Philippines (AFP) had hij tijdens het Corazon regime al een sterk militaire inzicht. Tijdens zijn presidentschap wist hij met name de economische situatie van de Filippijnen te verbeteren. Vanuit het buitenland durfde men weer te investeren in de Filippijnen. De politieke stabiliteit die Cory Aquino was begonnen wist hij door te zetten. Ramos wist bovendien bedreigingen van oppositiepartijen te voorkomen door duidelijke overeenkomsten met ze te sluiten (Encyclopedia Britannica²⁰).

Na Ramos werd Joseph Estrada (bijnaam: Erap) van de partij 'Laban ng Makabayang Masang Pilipino' LAMP²¹ (Strijd van de Filipino massa) verkozen tot president, met een meerderheid van bijna 40% van de stemmen²². LAMP was een zeer stabiele partij in de politiek die in die tijd voornamelijk werd gevormd door instabiele partijen. Estrada was een voormalig filmster en stapte vanaf 1967 in de politiek.

Estrada was voornamelijk onder het arme deel van de bevolking populair: "Erap para sa Mahirap" wat "Estrada voor de armen" betekent, was een uitspraak die werd toegeschreven aan zijn presidentschap. Met zijn 'pro-poor government program' realiseerde hij een betere educatie voor, met name, de armen onder de bevolking. Daarnaast streed hij voor een agrarische hervorming en investeringen in de visserij. Bovendien wilde hij meer aandacht besteden aan democratie en mensenrechten. De massa zou daarbij 'the first priority in the program of the government' hebben (Landé 2001: 91). Echter, hij zou hebben gefaald in het effectief mobiliseren van deze massa toen er opnieuw een revolutie uitbrak (Landé 2001: 89). Wanneer hij deze massa actiever binnen de politiek had betrokken had hij mogelijk een sterke achterban gecreëerd. Later tijdens zijn ambtsperiode uitte het verzet tegen zijn regime zich in, wat werd genoemd de tweede uitbarsting van People Power (Rocamora 2012: 202).

---

²⁰ Encyclopedia Britannica, topic: Fidel Ramos, website: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/490745/Fidel-Ramos>.

²¹ Joseph Ejercito Estrada, topic: Biography, website: <http://erap.ph/409/about-erap/> geraadpleegd: 15-05-2013.

²² Republic of the Philippines, presidential museum and library, Topic: Joseph Estrada, website: <http://malacanang.gov.ph/presidents/fifth-republic/joseph-ejercito-estrada/>.

Al bij de inauguratie van Estrada in 1998 waren er twijfels over zijn presidentschap. Deze waren onder meer onderbouwd met het feit dat Estrada, Ferdinand Marcos en zijn familie in eer wilde herstellen:

“The inauguration of Estrada brought old Marcos friends and followers back to the centre of power for the first time in 12 years (Landé 2001:90)”

Hij zocht naar mogelijkheden om Ferdinand Marcos een plek te geven in Manila's National Heroes Cemetery. Terwijl juist de bevolking had bijgedragen aan het aftreden van Ferdinand Marcos. Meerdere geruchten over Estrada deden al in de eerste twee jaren van zijn termijn de ronde. Officiële beslissingen zou hij vaak nemen tijdens drinksessies wanneer hij gokte met vrienden. Deze samenkomsten stonden bekend als de 'midnight cabinets'²³ (Landé 2001: 91). Hier waren niet enkel officiële figuren binnen de politiek aanwezig maar vaak ook persoonlijke vrienden van de president. De reputatie van de president werd niet gewaardeerd door andere politieke figuren in het land. Estrada beschermde bovendien het illegale loterij systeem (jeuteng). Hij investeerde in diverse projecten waaronder in het monopolie op de export van kokosnoot producten en in de tabaksindustrie.

“Estrada clearly was seriously jeopardizing the prospects for economic growth in the Philippines” (The investigative reporting magazine 5.1, 1999).

De houding van de president was in de ogen van de katholieke kerk bovendien een misdraging (Hedman 2006: 169). Estrada reageerde op de schandalen in de media door beschuldigingen te uiten naar onder andere de Philippine Daily Inquirer en de Manila Times.

Ook in de kranten en in tijdschriften werden steeds meer vragen gesteld omtrent de financiële situatie van het land. De zakenmannen in het Makati trokken het regime van Estrada in twijfel. Geruchten onder de bevolking over corruptie van de president werden talrijker.

---

²³ Public eye, topic: The nocturnal president, website: <http://pcij.org/imag/PublicEye/nocturne.html>, geraadpleegd op 14-05-2013.

“Perhaps more than any other single factor, it was Estrada’s mismanagement of the economy that most decisively turned the upper and middle classes against him” (Landé 2001: 92).

Deze onvrede werd versterkt door het groeiende aantal gewapende conflicten tussen het leger en troepen van het New Peoples Army, de gewapende groepering van de Communist Party of the Philippines. Aan het eind van het jaar 2000 werd Estrada afgezet door The House of Representatives en werd hij door de senaat beschuldigd van corruptie. Een grootschalig onderzoek werd gestart onder grote publieke druk. Van 6 december tot 16 januari werd de zaak behandeld door het hooggerechtshof. Dit proces werd zelfs uitgezonden op de televisie. De CBCP sprak haar mening uit, zoals zij ook in 1986 had gedaan. In November 2000 riepen zij Estrada op om af te treden.

“Revelations of Estrada’s womanizing, gambling, and corruption over the course of 2000 had deepened the moral outrage of Cardinal Sin and left the door open for priests and representatives of catholic lay groups to join the anti-Estrada rallies with the blessings of the ecclesiastical hierarchy” (Hedman 2006: 174).

Toen tijdens het proces, de partij die aan de kant van Estrada stond, weigerde een envelop met bewijs te openen, ging de civil society wederom over op niet gewelddadig verzet. Vier dagen van massademonstratie volgden die net als in 1986, de EDSA verkeersader (Epifanio de Los Santos Boulevard) als centrum had.

In deze nieuwe revolutie, People Power II, had de kerk, met als boegbeeld Kardinaal Sin, wederom een dominante leiderschapspositie. Sin organiseerde ruim 10 jaar later opnieuw een massa oppositie. Deze oppositie startte bij de katholieke middelbare scholen en de universiteit. “With some blessings, some to cut out newspapers advertisements calling on Estrada to resign” (Landé 2001: 93). Echter, president Estrada werd ondersteund door de katholieke charismatische El Shaddai beweging onder leiding van Mike Velarde en door de omvangrijke Iglesia Ni Cristo onder leiding van bisschop Erano. Tijdens de vier dagen van revolutie organiseerden El Shaddai en Iglesia Ni Cristo protesten als ondersteuning van het regime van Estrada, maar zij waren ver in de minderheid (Landé 2001: 95). Opnieuw werden er massale bijeenkomsten georganiseerd

waarin werd gebeden. Anti- Estrade t-shirts werden uitgedeeld en liederen werden gezongen. Een nieuwe vorm van activisme was opgekomen. Een voorbeeld was Rock Power in 2000, artiesten die door middel van muziek protesteerden. Ervaringen van 1986 droegen bij aan een snelle opkomst van de massa.

Op 19 januari 2001 trok het leger haar steun aan het Estrada regime terug. Zodoende werd Estrada gedwongen af te treden. Gloria Magapagal Arroyo (vicepresident van Estrada) volgde hem op als president op 20 januari 2001.

Conclusie en Discussie

Welke rol speelde de katholieke kerk in de democratiseringsbewegingen in de Filippijnen vanaf 1980? Deze vraag zal ik in het slot van deze scriptie beantwoorden. Ik zal dit doen aan de hand van de deelvragen die de focus leggen op de toedracht van de People Power revoluties, de kenmerken van democratie binnen de revoluties en de rol van de katholieke kerk in de jaren van revolutie. Ik heb de People Power revoluties van 1986 en 2001 in de Filippijnen als case studie genomen om de beantwoording van de centrale vragen met voorbeelden te onderbouwen. Ik zal eerst de belangrijkste feiten van deze revoluties noemen om daarna de link te kunnen leggen tussen empirie en theorie.

Toedracht en verloop

Vanaf het afroepen van de krijgswet door Ferdinand Marcos in 1972, groeide de onrust in de Filippijnse samenleving. In 1986 voltrok zich de eerste People Power revolutie, die in 2001 zou worden opgevolgd door de tweede People Power revolutie. Tijdens beide revoluties trok de Filippijnse bevolking de straten op om te demonstreren. De verkeersader (EDSA), die in het financiële district van Manilla loopt, was het centrale punt in de demonstraties en staat tegenwoordig nog steeds bekend als een historische plaats. Jong en oud, arm en rijk trokken gezamenlijk de straat op, om hun onvrede te uiten over het regime van Marcos en later dat van Estrada. De revoluties staan bekend als niet gewelddadige, georganiseerde opstanden vanuit voornamelijk de middenklasse van de samenleving (Landé 2001). De revoluties begonnen onder de jonge bevolking, maar steeds meer mensen sloten zich bij de opstanden aan. Toen zelfs de zakenmannen uit Makati zich aansloten bij de opstand, wist men dat dit een belangrijke revolutie zou worden.

Beide revoluties ontstonden uit onvrede over het politieke regime. In de 21 jaar durende ambtsperiode van Marcos tot 1986 transformeerde hij steeds meer tot een dictator. Bovendien werden zijn regeringsjaren gekenmerkt door veel politiek geweld, dat zijn hoogtepunt kende in 1983 toen Ninoy Aquino, zijn belangrijkste politieke tegenstand, werd doodgeschoten op Manila International Airport. Politieke en religieuze vertegenwoordigers die het oneens waren met het

regime en hier openlijk voor uitkwamen, liepen het risico te worden opgepakt. Tussentijdse verkiezingen werden gekenmerkt als gewelddadig en frauduleus. Toch bleef er sprake van maatschappelijk verzet tegen het onderdrukkende regime. Dit werd geuit door de activiteiten van NAMFREL (de vereniging voor vrije verkiezingen) en radio Veritas, de radiozender die fungeerde als bron van communicatie tijdens de revolutie.

In 2001 was het hoogtepunt van de tweede People Power revolutie, die was ontstaan uit ongenoegen van delen van de maatschappij over President Estrada. Hij wordt beschuldigd van corruptie en onprofessioneel gedrag. Beslissingen nam hij op onprofessionele wijze tijdens drinksessies. Bovendien hield hij geld achter en bevoordeelde zijn familie. In beide revoluties eindigde dit machtsmisbruik toen het leger de steun aan de president opgaf (Landé 2001; Rocamora 2012) .

Het handelen van de katholieke kerk in democratisering

Om de hoofdvraag te beantwoorden zal ik beschrijven wat de katholieke kerk deed in een poging om democratie in de Filippijnse samenleving te herstellen. Ik zal dit doen aan de hand van een drietal kenmerken van democratie die uit de literatuur naar voren komen, te weten: Een centrale positie van de wil van de bevolking in de politiek; een streven naar vrijheid en gelijkheid; en de aanwezigheid van vrije verkiezingen. Heeft de kerk bijgestaan in een herstel daarvan of juist bijgedragen aan de afbreuk ervan?

Centrale positie van het volk

Wanneer we spreken over de centrale positie van de wil en representativiteit van het volk binnen democratie, dan heeft de katholieke kerk een belangrijke bijdrage geleverd in het herstel van democratie als bestuursvorm in de Filippijnen. Op het moment dat het volk geen stem meer had, in dictatoriale en corrupte regeringsjaren, zette de kerk als institutie zich in voor een herstel van de centrale positie van de bevolking. Dit blijkt onder meer uit de volgende uitspraak van de CBCP:

“The most we can say then, about such a government [government of Ferdinand Marcos], is that it is a government in possession of power. [...] It must respect

the mandate of the people. This is precondition for any reconciliation" ("Message to the people of God", appendix 3).

Dit deden zij bovendien door te tonen dat juist de bevolking een enorme kracht kan laten zien wanneer hun belangen niet op een juiste manier worden vertegenwoordigd. De foto's van grote mensenmassa's in de straten (figuur 2) maakten deze kracht ook in het buitenland zichtbaar. Radio Veritas werd in de tijd van de revoluties de stem van het volk genoemd (Forest and Forest 1988). Met name kardinaal Sin wierp zich op als leider van de bevolking en communiceerde onder andere door middel van dit radiostation. Bij gebrek aan legitiem leiderschap wist kardinaal Sin wel een juiste vertegenwoordiger te zijn voor de bevolking. Echter, vraagt Cartagenas (Cartagenas 2010) zich af of dit wel waar is. Hij stelt dat de mensenmassa's op straat voornamelijk werden gevormd door de middenklasse en dat de kerk het arme gedeelte van de bevolking vergat. Volgens hem is dus ook de katholieke kerk geen juiste vertegenwoordiger van de hele bevolking en geen *social force* tot democratisering, geweest (Cartagenas 2010: 867).

Ik ben van mening dat een goede vertegenwoordiging van de stem van het volk, door de katholieke kerk, een rol heeft gespeeld in het herstellen van de democratie als bestuursvorm. Echter ben ik het met Cartagenas eens dat de samenstelling van het volk dat aanwezig was bij de demonstraties, niet gelijk was verdeeld. Het arme deel van de bevolking was vaak ondervertegenwoordigd aangezien zij niet de middelen hadden om van het platteland naar Manilla te reizen. Echter, het bleek dat op het platteland ook werd gedemonstreerd. Inwoners van het platteland trokken naar de dichtstbijzijnde steden om daar demonstreren en te bidden voor Cory Aquino. Ik ben het dus niet met Cartagenas eens, aangezien ik wel inzie dat deze armen niet altijd aanwezig konden zijn, maar ik ben van mening dat de katholieke kerk wel hun mening mee nam in de visie die ze uitdroegen.

Vrijheid en gelijkheid

In het streven naar vrijheid en gelijkheid heeft de kerk ook een leidinggevende positie gehad. Zoals ik eerder vermeldde, zijn de kenmerken die ik toeschrijf aan democratie, (in een dynamisch geheel) met elkaar verbonden. Zo staat vrijheid en gelijkheid in verband met een goede vertegenwoordiging van de stem van het

volk. Het volk moet net als de regering de gelijke kans hebben om haar mening te laten horen. De kerk had juist deze rechten hoog in het vaandel staan (Cartagenas 2010: 849). De kerk heeft in het herstel van democratie ook de rechten gebruikt, die een democratie toekent. Zo heeft men binnen democratie, het recht om te demonstreren en de regering kritisch te bevragen. De kerk moedigde aan dit te doen. Zo werden de democratische waarden als middel gebruikt, om democratie te verwezenlijken. Het volk heeft het idee de toekomst zelf in de hand te hebben. Landé merkte op dat het volk zich op haar beurt machtig voelde in de tweede People Power revolutie. Toen de democratie weer onder druk kwam te staan wist men uit ervaring dat het volk bij machte was om het regime een halt toe te roepen (Landé 2001: 100). Dit verklaart volgens Landé onder andere waarom het volk zo snel overging tot demonstreren. Estrada was namelijk nog geen drie jaar aan de macht. Het volk wist dat zij succesvol kon opkomen voor vrijheid en gelijkheid door de democratische mogelijkheden van protesteren en controleren, te gebruiken als middel.

Vrije verkiezingen

Vrije verkiezingen zijn het derde kenmerk van democratie. In de People Power revoluties benadrukte de katholieke kerk het belang van vrije verkiezingen onder meer door na frauduleuze verkiezingen te stellen dat een dergelijke volksvertegenwoordiging haar morele geloofwaardigheid heeft verloren. De CBCP maakte deze stelling bekend in een pastorale brief, die naar Marcos werd verstuurd (Appendix 3). Bovendien werd NAMFREL, de beweging voor eerlijke verkiezingen, ondersteund door de kerk. De kerk riep de bevolking op om haar stemrecht te gebruiken en niet te verkopen. Er werd door de kerk zelfs educatie gegeven over hoe op een juiste manier te stemmen. De kerk liet zien hoe men op een juiste manier kan participeren in de politiek.

Uitwerking van democratie

Kortom, de katholieke kerk heeft een rol gespeeld in het herstel van democratie in de Filippijnen. Landé stelt dat Marcos een goed functionerende democratie in een dictatuur veranderde terwijl de fouten die Estrada maakte tegenover de democratie kleiner van aard waren (Landé 2001: 98). Toch werd er in beide

gevallen ingrepen door de bevolking toen het politieke systeem niet meer als legitiem werd beschouwd. Een vraag die opkomt na het analyseren van de handelingen van de katholieke kerk in democratisering is de volgende: Wat heeft bijgedragen aan een succesvol herstel van democratie in de Filippijnen? Philpott vraagt zich terecht af: Waarom lukt het in sommige landen wel om democratie te herstellen en in andere landen niet (Philpott 2004: 41)? Na het analyseren van de casus ben ik tot een aantal punten gekomen die hebben bijgedragen aan een succesvol herstel van democratie in de Filippijnen met bijdrage van de katholieke kerk.

Voedingsbodem

Ten eerste was de onvrede met het politieke bewind de ideale voedingsbodem voor een proces van democratisering. Politiek geweld en arrestaties van deelnemers aan de oppositie, veroorzaakten bovendien een onrustige en gewelddadige sfeer in de samenleving. Deze situatie was een ideale voedingsbodem voor ideeën die de bevolking weer toekomst en een legitieme vertegenwoordiging zouden bieden. Met name de kerk kreeg op deze voedingsbodem veel mogelijkheden doordat zij symbool stond voor moraliteit en legitieme vertegenwoordiging van de wil van God.

Leidinggevende positie

Daarnaast bleek de kerk binnen beide revoluties een leidinggevende positie in te nemen. Zij sprongen in het gat toen er gebrek was aan geaccepteerd leiderschap in de samenleving. Kardinaal Sin kreeg hierbinnen de centrale positie. Dit onderbouw ik met meerdere citaten uit het boek van Mercado & Tatad (Mercado & Tatad 1987) waaruit we kunnen opmaken dat met de aanmoediging van de kerk (met als leider kardinaal Sin) en daarmee een vertegenwoordiging van God, meerdere inwoners een extra steuntje in de rug kregen om de straat op te trekken.

“Over radio Veritas, Enrile and Ramos appeal for ‘People Power’, the first time the phrase really makes an impact on me. Not sure yet what Enrile and Ramos really mean, I am skeptical. Only when Cardinal Sin makes the same appeal later do I feel a little better” (Amado L. Lacuesta jr. in Mercado & Tatad 1987: 103).

“When we heard the voice of Cardinal Sin calling us to help our friends, Enrile and Ramos, I felt that somebody up there was pushing me to go” (Virgencita G. Jawid in Mercado & Tatad 1987: 107).

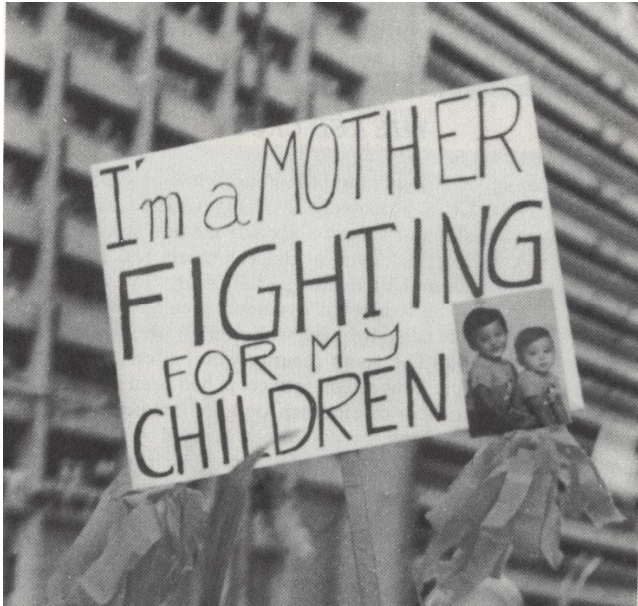
De wil van de kerk vertegenwoordigde de wil van God, zoals eerder genoemd. Priesters en bisschoppen organiseerden gebedsbijeenkomsten en moedigden de bevolking aan om in georganiseerd, niet gewelddadig protest de straat op te trekken. Radio Veritas en andere christelijk mediabronnen ondersteunden de revolutie door verslag te doen van de gebeurtenissen en door de bevolking te mobiliseren. Ik veronderstel dat juist de leiderschapsrol van de kerk in de People Power opstanden van essentieel belang is geweest om een juiste vertegenwoordiging van de stem van het volk; gelijkheid en vrijheid; en eerlijke verkiezingen te herstellen. Door haar religieuze identiteit kreeg zij een morele waarde toegeschreven. In haar leiderschap had zij de mogelijkheden om te voorzien in een juiste en waarheidsgetrouwe verslaggeving door middel van radio Veritas. Door dit morele leiderschap wist zij de bevolking op een effectieve manier te mobiliseren.

Mobilisatie van de civil society

Desalniettemin ben ik net als Cartagenas van mening dat het niet enkel de mogelijkheid om corrupte leiders af te zetten, was wat de kerk bijdroeg aan democratisering, maar dat ze ook zeer succesvol was in het creëren van een compenserende sociale institutie of structuur in de vorm van de *civil society*. Deze *civil society* kan de natie beschermen tegen de strijd binnen de elites.

“If our observations are correct, the greatest service the Philippine church can render is not simply to help convict and jail corrupt officials or remove one elite faction and replace it with another. It is rather to help create countervailing social institutions or structures that effectively shield the nationstate and its bureaucracy from the vicious inter-elite struggle” (Cartagenas 2010: 856-857).

De katholieke kerk hielp de *civil society* te strijden voor de toekomst (figuur 7). Deze People Power revoluties maken deel uit van een golf die al vanaf 1968 over de hele wereld trekt. Het jaar 1968 staat in Amerika bekend als het jaar waarin groeperingen uit de samenleving de straat optrokken om te strijden voor hun idealen. Binnen deze sociale bewegingen stond het gezamenlijk strijden voor een betere toekomst centraal. Juist deze hoop bracht de mensen van de

Figuur 7: De demonstranten strijden voor een hoopvolle toekomst

alterglobalization movement, the civil rights movement en vele andere bewegingen de staat op. In de Filippijnen was dit echter succesvol doordat er expliciet geen gebruik werd gemaakt van geweld.

Symbolen

Tenslotte droeg het gebruik van een aantal symbolen bij aan het creëren van eenheid onder de demonstranten. Ten eerste was kardinaal Sin, met zijn charisma,

het symbool van de oppositie vanuit religieus oogpunt. Kardinaal Sin bezit binnen de katholieke gemeenschap in de Filippijnen, een autoriteit. Hij had de mogelijkheid om uitspraken te doen op radio Veritas en zijn uitspraken waren invloedrijk. Ten tweede droegen de demonstranten als symbool Mariabeelden en de rozenkransketting met zich mee. Maria neemt binnen het katholieke geloof een belangrijke positie in. Niet alleen was zij het symbool van eenheid maar zij was ook een symbool voor de toewijding aan de kerk. Daarnaast gebruikte men tijdens de demonstraties het LABAN teken. Dit werd gedaan door een L de vormen met duim en wijsvinger. Dit symbool werd door jong en oud gebruikt en is terug te vinden op menig beeldmateriaal van de People Power revolutie. Het gebruik van handgebaren is niet onbekend binnen demonstraties. Zo gebruikte men in de demonstraties van 1968 vaak het PEACE teken. Dit werd gevormd door de wijsvinger en middelvinger. Deze handgebaren hebben een samenbindende kracht voor grote menigten.

Reflectie

Hoewel we kunnen stellen dat de eerdergenoemde kenmerken in de Filippijnen hebben bijgedragen aan een herstel van democratie, zijn er ook voorbeelden te noemen waarin democratisering niet werd bereikt. Binnen deze discussie moeten we ons blijven afvragen wat wordt beschouwd als een goed functionerende democratie. Dressler (Dressler 2011) benoemt de democratie in de Filippijnen als paradoxaal omdat er wel participatie is van de bevolking in de politiek maar dat de politiek tegelijkertijd ook wordt gekenmerkt door corruptie. Aan welke voorwaarden hoort een goed functionerende democratie nu werkelijk te voldoen? Spencer (Spencer 2007) en Paley (Paley 2002) benadrukken dat democratie niet een a priori vorm kent en dat het in iedere samenleving op een andere vorm kan duiden. Welke positie hebben antropologen binnen dit debat? Zij benadrukken lokaliteit en context, dus kunnen deze onderzoekers wel stellen dat 'de democratie' goed of slecht werkt? Geven deze onderzoekers niet enkel een ethocentrisch beeld van democratie, die in iedere samenleving een gelijke gewenste uitwerking zou moeten hebben? Deze vragen zijn van essentieel belang om te betrekken binnen een literatuuronderzoek omtrent democratie. Ik ben mij van deze discussiepunten bewust geweest in dit literatuuronderzoek. Juist door een specifieke case studie te presenteren, heb ik willen benadrukken dat democratie binnen deze (Filippijnse) samenleving, een unieke uitwerking heeft gehad die in andere landen misschien niet mogelijk was geweest. Bovendien kan ik door middel van contextualiseren stellen dat in de situatie van de Filippijnen, de katholieke kerk een aandeel heeft gehad, aangezien zij in dit land een invloedrijke positie inneemt. Echter, sommige academici stellen dat juist de katholieke kerk ook een minder positieve houding kent. Zo kunnen we ons afvragen of zij daadwerkelijk streed voor de wil van het volk, of dat de versterking van haar invloed in de Filippijnse samenleving ook een voornaam doel was. Ook binnen verkiezingstijd nam zij een vooraanstaande rol binnen het debat in waarin zij de bevolking heeft kunnen beïnvloeden tijdens het stemmen door stemadvies uit te brengen. Dit staat in schril contrast met het recht op vrije en gelijke verkiezingen waarin de bevolking de vrijheid heeft zelf een beslissing te maken. Juist haar leidinggevende rol in de revolutie kan mensen hebben beïnvloed om te stemmen op de kandidaten die de katholieke kerk aandroeg.

Om de hoofdvraag te beantwoorden ben ik van mening dat de volgende vraag altijd op de achtergrond speelt: Wat is de ideale rol van de kerk binnen democratisering? Is dat een scheiding tussen kerk en staat zodat een ieder dezelfde mogelijkheid krijgt om een vrije mening te hebben? Zou juist een afstand, zoals Philpott het omschrijft, de beste uitwerking hebben gehad?

“It’s [the church] very distance from the state might allow it to influence politics more powerfully and democratically, through persuasion, protest and appeals to legitimacy” (Philpott 2004: 41).

Of kun je, zoals Yousif (Yousif 2000) beschrijft niet verwachten van christenen dat ze de uiting van hun geloof uit het politieke veld bannen? Uit de People Power revolutie is echter gebleken dat het voor deze situatie onmogelijk was om de uiting van het geloof uit het politieke veld te bannen. Het was voor de demonstranten element van eenheid in de revolutie die leidde tot een herstel van de democratie.

In het beantwoorden van de hoofdvraag, doel ik met democratisering op een herstel of vestiging van een bestuursvorm gegrond op de democratische kenmerken van de centrale positie van het volk, het streven naar vrijheid en gelijkheid en de aanwezigheid van eerlijke en vrije verkiezingen. Wat is, op deze basis, de rol van de katholieke kerk in democratisering in de Filippijnen geweest, in de jaren vanaf 1980?

Binnen de People Power revoluties had de katholieke kerk een leidinggevende rol. Zij brachten het protest in de samenleving op gang. Bovendien boden zij de middelen aan de bevolking om te demonstreren. Dit waren onder andere radio Veritas als communicatiebron en kardinaal Sin als woordvoerder. Daarnaast waren verschillende priesters de organisatoren van gebedsbijeenkomsten tijdens de revolutie. Bovendien is de kerk een *social force* geweest in de mobilisatie van de *civil society* als sociale institutie. Op deze manier zijn de People Power revoluties de geschiedenis ingegaan als niet gewelddadige opstanden van de Filippijnse bevolking waarbinnen religie een belangrijke rol heeft gespeeld. Bovendien een niet gewelddadige opstand waarin men streed voor een *democratie of the people, by the people and for the people!*

Gebruikte bronnen:

Bautista, F.B. (1987) *Cardinal Sin and the Miracle of Asia* Manila, Vera Reyes.

Bello, W. & Gershman, J. (1990) 'Democratization and Stabilization in the Philippines' *Critical Sociology* 17-1: 35-56.

Carroll, J.J. (1987) 'The Philippine Bishops: Pastors or *Politicos*' *Human Society Booklet* 37: 14-15.

Carroll, J.J. (1985) 'The Church, A Political Force?' *Human Society Booklet*: 1.

Cartagenas, A.L. (2010) 'Religion and politics in the Philippines: The public role of the roman catholic church in the democratization of the Filipino polity' *Political Theology* 11-6: 846-872.

Dahl, R.A. (1970) *A preface to democratic theory* Chicago, University of Chicago Press.

Dressler, B. (2011) 'The Philippines: How much real democracy?' *International Political Science Review* 32-5: 529-545.

Frank, R.W. (1921) 'Democracy and the church' *The Journal of Religion* 1-5: 528-538.

Forest, J. & Forest, N. (1988) *Four days in February, The story of the non-violent overthrow of the Marcos regime* London, Marshall Morgan and Scott Publications.

Hedman, E. L. E. (2006) *In the Name of Civil Society: From Free Election Movements to People Power in the Philippines* Honolulu: University of Hawaii Press.

Howard, P.N. & Hussain, M.M. (2011) 'The role of digital media' *Journal of Democracy* 22-3: 35-48.

Javata De-Dios, A., Daroy, R.B & Kalaw-Tirol, L. (red.) (1988) *Roots of People Power: Dictatorship and revolution* Quezon City, Conspectus Foundation Incorporated.

Komisar, L. (1987) *Corazon Aquino, The story of a revolution* United States, George Braziller Inc.

- Landé, C.H. (2001) 'The return of 'people Power' in the Philippines' *Journal of Democracy* 12-2: 88-102.
- Maboloc, C.R. (2010) 'New Frontiers for the Catholic Church: Positive and Negative Democracy in the Philippines' *Lumina Holy Name University* 21-1: 1-12.
- Manglapus, R.S. (1976) *Philippines, The silenced democracy* New York, Orbis Books.
- Mercado, M. A. & Tatad, F. S. (1987) *People power : the Philippine Revolution of 1986 : an eyewitness history* Manila, James B. Reuter Foundation.
- Ofreneo, R. (1987) 'The Catholic church in Philippine Politics' *Journal of Contemporary Asia* 17-3: 320-338.
- Paley, J. (2002) 'Towards an Anthropology of Democracy' *Annual Review of Anthropology* 31-4: 69-96.
- Paley, J. (2008) *Democracy: Anthropological Approaches* Sante Fe, School For Advanced Research Press.
- Philpott, D. (2004) 'Christianity and Democracy - The Catholic wave' *Journal of Democracy* 15-2: 32-46.
- Reesse, T. J. (1996) *Inside the Vatican : the politics and organization of the Catholic Church* Cambridge, Harvard University Press.
- Rocamora, J.(2012) 'People Power is alive and well' *Third World Quarterly*, 33-2: 201-204.
- Rosenberg, D.A. (1979) *Marcos and Martial law in the Philippines*, Ithaca and New York, Cornell University press.
- Schirmer, D.B. & Roskamm Shalom, S. (1987) *The Philippine reader - A history of colonialism, neocolonialism, dictatorship and resistance* USA, South End Press.
- Schulzke, M. (2010) 'Democratization and Military Reform in the Philippines' *Journal of Asia Pacific Studies* 1-2: 320-337.
- Spencer, J. (2007) *Anthropology, Politics and the State* Cambridge, Cambridge University Press.
- Wooster, H. (1994) 'Faith in the ramparts: The Philippine Catholic church and the 1968 revolution' in: D. Johnston & C. Sampson (eds.), *Religion, the missing dimension of statecraft* New York, Oxford University press.
- Youngblood, R.L. (1990) *Marcos Against the Church: Economic Development and Political Repression in the Philippines* Cornell University Press.
- Yousif, A. (2000) 'Islam, minorities and religious freedom: a challenge to modern theory of pluralism' *Journal of muslim minority affairs*, 20-1: 31-41.

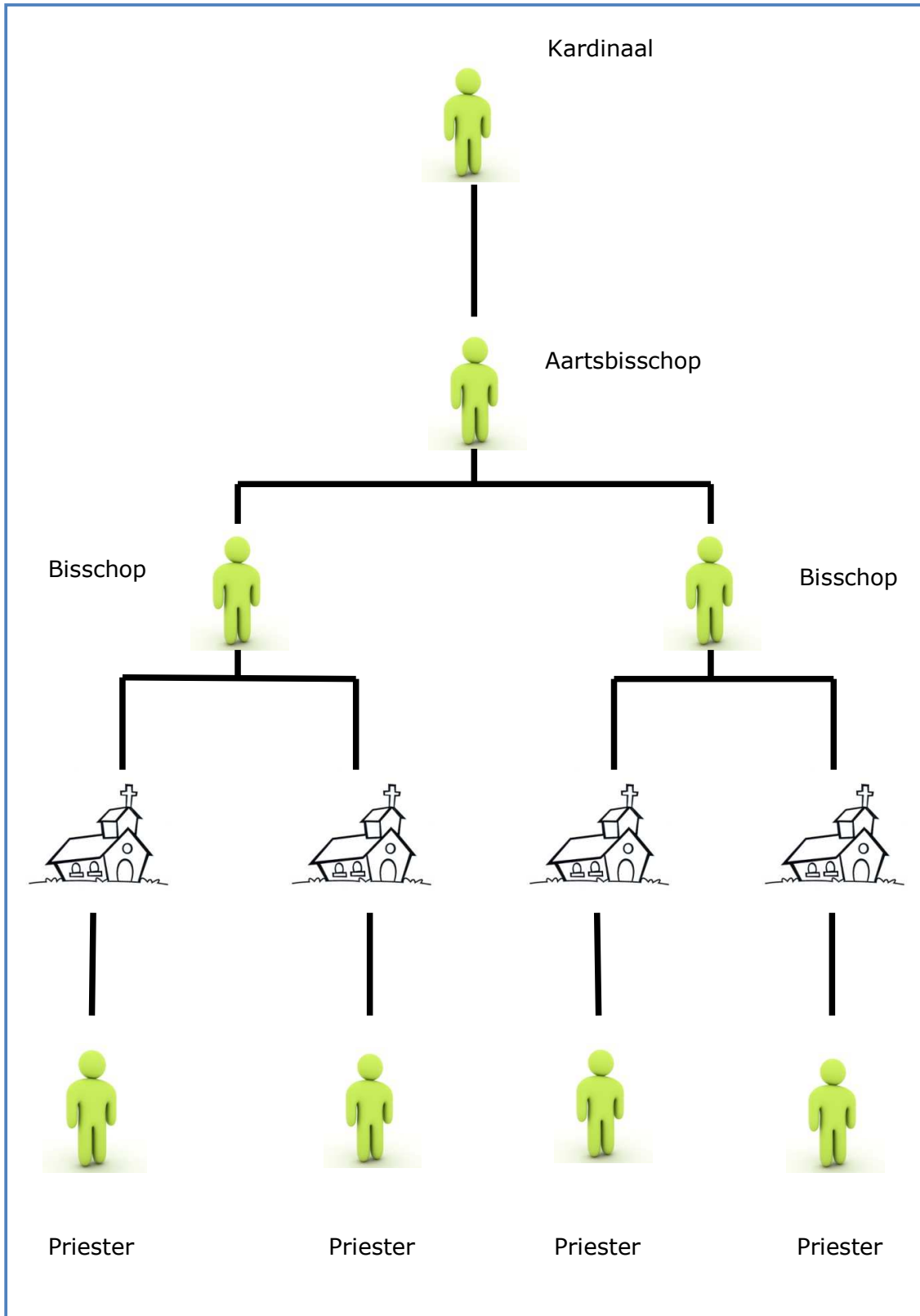
Appendices:

- Appendix 1: Samengesteld door Jowieke Larooij op basis van *The official website of the bishop conference of the Philippines*: <http://cbcponline.net/v2/>.
- Appendix 2: Catholic Bishop Conference of the Philippines, *Let there be life*, <http://cbcponline.net/v2/?p=254>, geraadpleegd: 12-06-2013.
- Appendix 3: Catholic Bishop Conference of the Philippines, *Message to the people of God*, <http://cbcponline.net/v2/?p=249>, geraadpleegd: 12-06-2013.
- Appendix 4: Catholic Bishop Conference of the Philippines, *Post election statement*, <http://cbcponline.net/v2/?p=277>, Geraadpleegd: 12-06-2013.
- Appendix 5: Official Gazette, *Second inaugural address of president Marcos*, <http://www.gov.ph/1969/12/30/second-inaugural-speech-of-president-marcos-december-30-1960/>, geraadpleegd: 29-05-2013.
- Appendix 6: The Rosary Army, *How to pray the rosary*, <http://www.rosaryarmy.com/wp-content/themes/mimbo2.2/images/howtopraytherosary.pdf>, geraadpleegd op 28-05-2013.

Appendices

Appendix 1

LET THERE BE LIFE

Joint Pastoral Letter

on the Sacredness of Human Life and Its Defenses

To the People of God:

Yahweh God fashioned man of dust from the soil, Then He breathed into his nostrils a breath of life, and thus man became a living thing (Gen. 2, 7).

So God made us. And He made us in His image—to be like Him. But how is it that in a nation that prides itself on its rich Christian heritage life is cheap? This is our continuing shame and sorrow as a people. We bewail the fact. We occasionally beat our breasts about it. And we quickly forget about it—until the next orgy of killing shakes our national conscience once again.

It is time we begin looking at the problem seriously. We know we can not eliminate altogether the violent taking of life. But we must ask ourselves what our part has been in the general cheapening of life and with the grace of the Lord of Life, search for ways and means of diminishing the problem in ways that will be in full accord with our faith in Him. It is time.

We, your Shepherds in the faith, bear a heavy responsibility in the process of searching. In the past we had occasion to reflect on the sacredness of life in a pastoral letter on abortion. This time we would like to propose for your consideration some further thoughts on life and its defenses—the fruit of our joint deliberations in Tagaytay these past few days on recent national events. We share our pastoral reflections with you in the hope that they will help in our common effort to arrive at some Christian and, we trust, viable answers.

Recent Happenings

We start with a review of recent events.

Next month it will be a year since the death on the tarmac of the Manila International Airport. The murder shocked us all as no other killing has in recent history, and for many of us it was the one, single event that shook us out of our lethargy and forced us to face squarely the violence

that has through the years been building up and becoming practically an ordinary facet of our life as a nation.

Last month we were horrified by the easy gunning down of “common criminals” — so they were said to be — by secret marshalls . And the month before, at the time of the elections for parliament, we were numbed by the frequent press reports of murder and slaughter for “political reasons”.

It is a sad commentary on our times and nation that these killings were not at all isolated instances of “legal” and “illegal” taking of life. For years now we have been, for all intents and purposes, in a state of war.

The Muslim struggle for independence in the South is at present at a standstill. But the tens of thousands of lives that were lost in the early and mid-seventies still weigh heavily on the nation’s conscience.

The armed clashes between military and communist forces are growing in frequently once more. The “salvagings” by the one, the “liquidations” by the other, leave deep scars on our people’s memories that no amount of talk about national security or national liberation will completely erase.

In retrospect, we see that most killings are classified under the all-embracing term “political”. Many of us will probably shrug our shoulders at this assessment, dismiss it, because we accept it, as a given fact of Philippine life. But precisely because it is a “given fact”, we as Christian cannot accept it: it is not right that people be killed simply because their political beliefs differ from ours, because they support candidates for office other than those we ourselves choose, because they are in the way of our ambitions to attain or keep political power.

Prospects for the Future

The present outlook is bleak, the future even bleaker. Our current political problems, we see only too clearly, will intensify with time if they remain intransigently unacted on, unresolved.

The local elections will be on us a short two years from now. Already we fear the blood-bath that we all seem to expect as inevitable. Blood

flowed freely in the past in similar elections; will blood flow again just as freely in the future as in the past?

We do not have to look back — or ahead — in time. We have enough to fear, even now . The economy is in shambles. The prices of prime commodities are spiralling impossibly higher and higher with each passing day. Something will have to give sooner or later. For the specter of hunger hovers grimly over all the land, is already ruining the wellbeing of entire families, endangering the very existence of millions of our poorer countrymen. And hunger can kill just as surely and systematically as bullets and guns.

This is the hard reality we are faced with now. It is the reality of death. Paradoxically, it is also the reality of life. And instinctively, we turn our thoughts to life, not death. We ask questions that pertain to life, not death.

Questions

We Filipinos are not alone in our high regard for life. We value life. We respect life. But if we indeed have such a high regard for life, then why is it treated so cheaply among us? Why is it not given the value and the respect that we say we put on it as a people?

This anguishing question leads to another. We are basically a people of peace. We put a high price on friendship and hospitality. But why the easy eruption into acts of violence? Why is the maiming and killing at the least, so it seems, an act of provocation?

There are, we see, many unsettling contradictions in our collective psyche as a people. Possibly we harbor in its darkest depths devils that so far have defied the exorcising force of our Christian faith. Possibly there still remains in our way of life, our culture, forms of thinking, modes of behaving, that hark back strongly to our pre-Christian past. Possibly we have failed to fully understand what the faith demands of us for the total living of the Gospel that we proudly profess.

Whatever the source or reason of those painful contradictions, we must go back to the fullness of that same Gospel and in its light, with its

help, try resolving them in the way Christ would.

Christ's Way

Let us begin with some very simple ideas — Gospel ideas.

Firstly, Jesus the Lord became man to save all men — all without exception, without distinction as to race or color, social class or personal worth. This means that every human being, born with the sin of Adam and hence prone to evil, is eminently redeemable, no matter how depraved, how oppressive or sinful. And he is redeemable because he is made to the image of God Himself. To Christ then, as to us now, the human person was the measure of His work because he imaged for the Father. If Christ could say, "The Sabbath was made for man not man for the Sabbath" (Mk 2, 27), it was because of man's unique dignity stemming from his creation in God's image.

Secondly, by becoming incarnate, Christ further ennobled man. This ennobling is such that He identifies Himself with the very least among men—the poor, the powerless, the outcast: "If you did it to the least of my brethren, you did it to me" (Mt. 25, 40). And He shows His love for them, for everyone else, to the extreme point of giving His own life for them in order precisely for them "to have life and to have it to the full" (Jn. 10, 10).

Thirdly, everyone of us, by baptism, in baptism, takes upon himself the burden of furthering Christ's redemptive task, in the doing of which he is himself redeemed. In carrying out his share in the great work of redemption, he—man—must act in the same spirit and with the same outlook as Christ had in redeeming him. It is a spirit and outlook of being totally men and women for others —even to the giving of life itself for them. "Greater love than this no man has than that one who lay down his life for his friends" (Jn. 15, 13).

Fourthly, Christ's and our redemptive task is unto life, not death. Hence it is inconceivable for us—as it was for Christ—to destroy people in any way, to violate their dignity, to deny them life and the means of life in the pursuit of human fulfillment and redemption. Thus Christ himself refused to condemn to death the woman caught in adultery even if by

law she was deemed worthy of death (cf. Jn. 8, 1-11). This is the pattern Christ has set for us, and it is only in faith that we can fathom its meaning, accept it and attempt living its implications to the full.

Fifthly, from all this we conclude, as Vatican II has concluded, that God has given man the obligation of regarding his neighbor "as another self, bearing in mind above all his life and the means necessary for living it in a dignified way" (GS, 27). Our concern thus is not only for physical life, pure and simple, but for life as human. It is a concern that extends beyond the mere act of killing to all other acts of violence that degrade man as man whether in the political or economic order, in his personal or social relationships, and looks to the protection of all rights that we call human.

In summation we quote the words of the Holy Father himself, Pope John Paul II: "Do not kill! Do not prepare destruction and extermination for men! Think of your brothers and sisters who are suffering hunger and misery! Respect each one's dignity and freedom ! (Redemptor Hominis, no. 16).

The points we made above do not by any means exhaust what our Gospel faith tells us should be our perspective on human life and our task in its regard, on Christ's redeeming work and our part in it. But we highlight them here because they point in directions that we feel must begin to go as a people if we are to work out our salvation as a nation in these troubled times.

Applications for Today

In the light of the points just made, we turn to current developments in the Philippines today which we see have much to do with the further eroding of the sanctity of life and of our valuation of it. We select only three: the Secret Marshalls, Amendment 6, and the Economic Crisis.

- *Secret Marshalls.* We cannot but be disturbed and apprehensive at the idea of appointing officers of law, unrecognizable as such to the general public, with full authorization –if they indeed have such authorization–to hunt people down and summarily dispose of them. This goes against our Christian concept of man and the value we put

on human life. "Criminals," no matter how base, do not become by the fact of their crime (unproven in any case) brute animals, losing all claims to rights, to bodily integrity, due process and the like. Last year we had occasion to deplore military "salvagings" and NPA "liquidations" in a pastoral letter on "A Dialogue for Peace" (Feb. 1983). These acts of murder still go on. Citizens are being "salvaged" or "liquidated", in the first instances because they are suspected of being "subversives"; in the second, because they are considered "enemies of the people". In both instances, as in the killings by secret marshalls, people are deprived of life without a chance to justify themselves. This is a sign against life, but even more so, a sin against human dignity.

- *Amendment 6.* This peculiar provision of the 1973 Constitution is causing great anxiety among a growing majority of our people. We share their anxiety. For, like them, we fear that the power granted by the Amendment, in the troubled situation of our country, is all too open to gross abuses, even to the destructions of life, simply for the fact that there are no adequate guarantees against its misuse. The experience of the recent past amply supports the anxiety of our people. Their opposition is not just a political ploy but a real fear of a real threat to their well-being and life. For it is Amendment 6 which makes possible the PCO — now the PDA — and the "salvaging" operations we have already frequently referred to above.
- *The Economic Crisis.* For most of us the bad economic situation we are in now means hunger, widespread hunger, promising and ushering in all kinds of social ills and civil disturbances. These dire results, we know with a certainty that admits of no doubt, will not be conducive to respect for life, to the preservation of life. A sure way out of the crisis is for the return of confidence in the government, and towards this return of confidence, the repeal of Amendment 6, and the restoration of a more just system of government are obviously necessary conditions. Equally necessary is the pushing of economic development that will be just in its

execution and just in its effects. An upright political system, needless to say, is a prerequisite for this kind of development. Failing these, we will have to look for other ways, other means, of meeting the immediate threat that they present.

Christian Response

Great acts of self-sacrifice are called for in today's crisis. And evil as the times are, they may well be, in God's Providence, the moment of grace for us as a Church and as a nation, precisely because they require steadfast and heroic consistency in the living of our faith, in our responding to its pressing demands, at this particular juncture of our history.

The problems we have been considering here are quite mundane in nature — the exercise of political power, the use of economic wealth, two problems that will not go away nor be resolved overnight, no matter what we do about them today. They are problems that will continue to test our faith because they are problems that are intimately bound up with life itself and the dignity that gives its meaning. So we make another start towards the response in faith that we talk of here.

Our response will certainly differ according to the variant readings of the problem as it manifests itself in our particular region of the country. But whatever form the problem assumes, we ask that our responses take into careful consideration these last three points with which we now conclude this letter.

- We need to revamp our entire economic and political structure to make it more responsive than it presently is to the ends of life. The revamping is admittedly a long term process—one that will entail great pain and sacrifice from all of us. But we have to take a first step now. If a bloody revolution is unacceptable—and it is—another way of bringing about drastic change must be sought for. The non-violence of Christ presents itself to us as the only acceptable answer. It is a way of working constantly, strenuously for justice that refuses adamantly to destroy life for the cause of justice itself. It is a mode of striving persistently for peace that at the same time will not compromise essential principles of our

Christian faith for the sake of peace. It is a manner of striving for revolutionary change which is patterned after Christ's own way of redeeming people from death unto life.

- We also need to evince a greater and more effective Christian self-sacrifice. All around us people are feeling hunger, are beginning to suffer the first diminishings of physical life. Could we in every barrio and parish, in every province and diocese, mobilize ourselves in the spirit of self-sacrifice to succor those of our people who need help most? Would we all begin to give not only of our surplus but of our very need, the well-off simplifying their needs for the sake of the poor, the poor sharing with other poor, all concerned with the life and the dignity of the other in imitation of Him who gave His all for us? How is this to be done — on a grand scale? in little ways? — we leave to the measure of imagination each person, each community has, and to the faith and love that brings that imagination into play.
- Lastly, we call for a national day of prayer and fasting on September 14, the feast of the Exaltation of the Holy Cross. The day is of great symbolic significance; for through the Cross, through the death of Christ, we were redeemed. And our prayerful fasting will itself be a symbolic act of love that is meant to appeal to the hearts of those who inflict violence — an act therefore that we hope will help break the cycle of hate. Our fast — which is different from hunger strikes that aim to embarrass others — is a declaration of our renunciation, in the spirit of the Cross, of all death-dealing violence. We are ready to suffer pain ourselves rather than inflict it on others. But let us make our gesture be more than merely a symbolic act. We propose that the money we would ordinarily be spending for food on that day be given to feed the hungry poor. Through this token act of sacrifice, made in deep faith and hope in Jesus Christ, we express our continuing intent to be for life, to work strongly for its deliverance from present evils, always through the non-violence of the Cross.

We end this letter recalling another symbol — this time of Philippine Christianity — Blessed Lorenzo Ruiz. He made the ultimate act of self-

sacrifice for the faith through martyrdom (the very antithesis of the violence we have been talking of here) and he is an example to us of strength in the faith. We are all in need of that strength in these trying times as we strive mightily to bring about a tremendous miracle of grace — the overcoming of the many violences in our society today. We hope for that miracle by the interceding of Blessed Lorenzo Ruiz.

May Mary, Mother of Life, be with us in our commitment to the task of keeping life ever sacred.

For the Catholic Bishops' Conference of the Philippines:

(Sgd.)+ANTONIO LI. MABUTAS, D.D.

Archbishop of Davao

CBCP President

Tagaytay City

July 11, 1984

Appendix 3

MESSAGE TO THE PEOPLE OF GOD

On the occasion of our July 10-12, 1983 meeting in Baguio we, the Bishops of the Philippines, greet you with the peace that the Lord alone can give.

At our meeting we reviewed events subsequent to our Pastoral Letter, "Dialogue for Peace ," dated February 20, 1983. We feel with you that an atmosphere of fear and anguish still prevails. We have not come closer to understanding and reconciliation as is our desire in this Holy Year of Redemption. We feel the sufferings of those who have fallen victim to the violence inflicted by both Right and Left. In a special way, we have considered the serious problems related to the idea and exercise of the Presidential Commitment Order (PCO).

Prescinding from the constitutional debate regarding the PCO and

considering it primarily on moral grounds, under the present circumstances we believe that the PCO and its implementation is immoral.

The PCO curtails freedom unjustly and violates human dignity. It authorizes the arrest and detention of people and refuses bail on the basis of national security—in many cases, without due process. It is the occasion of many serious abuses related to the gathering and arbitrariness of evidence to support charges of subversion. As we have stated in our Pastoral Letter, “legitimate dissent is all too easily construed... as subversion.” Our Holy Father himself, Pope John Paul II, said during his visit to our country that “even in exceptional situations” such as exigencies of security, any violation of the fundamental dignity of the human person or of the basic rights that safeguard that dignity” can never be justified.

We have, therefore, prepared a letter to the President of the Philippines, to ask him on moral grounds to abolish the PCO.

Still, we cannot close our eyes to the many other problems we have already alluded to in our Pastoral Letter, such as the continuing and even spiralling violence in the country, the economic crisis and corruption, the problems brought into the church by political ideologies both Right and Left. We as a nation still have to face with courage the root cause of the social disturbances of our time. And surely you are more aware than we of your own local problems.

Because our Christian faith teaches us to place our trust in the Lord of history, not simply the hands of men, and moved by the sufferings of our people, we as your Pastors call on all the faithful to set aside the Sunday before the Feast of Our Lady’s Assumption as a National Day of Prayer and Reconciliation. Masses and petitions to God are to be offered to beg for his grace and guidance in our difficult times. We are to offer reparation to the Lord for all violations of human rights committed both by the Right and the Left. We enjoin all churches to have this message read on Sunday, August 7, 1983. We ask that

prayers and petitions be directed to God through our Blessed Mother.

In this Jubilee Year of Reconciliation and Penance, we pray that our people irrespective of position, political belief or religion may reconcile themselves to God and their fellow citizen in a spirit of peace and charity.

May our prayers to the Lord who ultimately rules and guides the destinies of nations lead to better understanding and cooperation among those who rule and those who are ruled and pave the way towards a lasting peace based on justice, truth, freedom and love.

For the Catholic Bishops' Conference of the Philippines:

(Sgd.)+ANTONIO LI. MABUTAS, D.D.

Archbishop of Davao

President, CBCP

August 7, 1983

Manila

Appendix 4

POST-ELECTION STATEMENT

Catholic Bishops' Conference of the Philippines

Introduction .

The people have spoken. Or have tried to. Despite the obstacles thrown in the way of their speaking freely, we, the bishops, believe that on the basis of our assessment as pastors of the recently concluded polls, what they attempted to say is clear enough.

The Conduct of the Polls .

In our considered judgment, the polls were unparalleled in the fraudulence of their conduct. And we condemn especially the following modes of fraudulence and irregularities.

- The systematic disenfranchisement of voters. The sheer scrambling of

the voters' lists made it impossible for vast number of our people to express their proper preference of candidates.

- The widespread and massive vote-buying. The vote-buyers in their cynical exploiting of the people's poverty and deep, if misguided, sense of utang na loob deprived a great many of any real freedom of choice.
- The deliberate tampering with the election returns. The votes of the people, even when already duly expressed and counted, were altered to register choices other than their own.
- Intimidation, harassment, terrorism and murder. These made naked fear the decisive factor in people not participating in the polls or making their final choice. These and many other irregularities point to a criminal use of power to thwart the sovereign will of the people. Yet, despite these evil acts, we are morally certain the people's real will for change has been truly manifested.

Government Based on the Polls .

According to moral principles, a government that assumes or retains power through fraudulent means has no moral basis. For such an access to power is tantamount to a forcible seizure and cannot command the allegiance of the citizenry. The most we can say then, about such a government, is that it is a government in possession of power. But admitting that, we hasten to add: Because of that very fact, that same government itself has the obligation to right the wrong it is founded on. It must respect the mandate of the people. This is precondition for any reconciliation.

Response in Faith .

If such a government does not of itself freely correct the evil it has inflicted on the people then it is our serious moral obligation as a people to make it do so.

We are not going to effect the change we seek by doing nothing, by sheer apathy. If we did nothing we would be party to our own destruction as a people. We would be jointly guilty with the perpetrators of the wrong we want righted.

Neither do we advocate a bloody, violent means of righting this wrong. If we did, we would be sanctioning the enormous sin of fratricidal strife. Killing to

achieve justice is not within the purview of our Christian vision in our present context.

The way indicated to us now is the way of non-violent struggle for justice.

This means active resistance of evil by peaceful means — in the manner of Christ. And its one end for now is that the will of the people be done through ways and means proper to the Gospel.

We therefore ask every loyal member of the Church, every community of the faithful, to form their judgment about the February 7 polls. And if in faith they see things as we the bishops do, we must come together and discern what appropriate actions to take that will be according to the mind of Christ. In a creative, imaginative way, under the guidance of Christ's Spirit, let us pray together, reason together, decide together, act together, always to the end that the truth prevail, that the will of the people be fully respected.

Conclusion.

These last few days have given us shining examples of the non-violent struggle for justice we advocate here:

- The thousands of NAMFREL workers and volunteers who risked their very lives to ensure clean and honest elections;
- The COMELEC computer technicians who refused to degrade themselves by participating in election frauds.
- The poll officials — registrars, teachers, government workers who did their duty without fear or favor;
- The millions of ordinary voters who kept the sanctity of their ballot untarnished, their dignity intact.
- Radio Veritas and fearless press people who spoke and reported the truth at all times.

Men and women of conscience, all. We cannot commend them highly enough.

There are thousands of their kind among government officials in the Batasan, the military, the COMELEC, among the millions of our people who in the face of overwhelming odds voted and acted as their conscience dictated. Are there other men and women of conscience who will stand up like them and

courageously confess their Christianity?

Now is the time to speak up. Now is the time to repair the wrong. The wrong was systematically organized. So must its correction be. But as in the election itself, that depends fully on the people; on what they are willing and ready to do. We, the bishops, stand in solidarity with them in the common discernment for the good of the nation. But we insist: Our acting must always be according to the Gospel of Christ, that is, in a peaceful, non-violent way.

May He, the Lord of justice, the Lord of peace, be with us in our striving for that good. And may the Blessed Virgin Mary, the Queen of Peace, and patroness of our country, assist us in this time of need.

For the Catholic Bishops' Conference of the Philippines:

(Sgd.)+RICARDO J. CARDINAL VIDAL

Archbishop of Cebu

President, CBCP

February 13, 1986

Manila

Appendix 5

Second Inaugural Address of President Marcos, December 30, 1969

**Second Inaugural Address
of
His Excellency Ferdinand E. Marcos**

[Delivered at the Quirino Grandstand, Manila on December 30, 1969]

My Countrymen:

Four years have passed since I took my first oath of office as President of the Republic of the Philippines. We have travelled far since then. On that year and hour when I first assumed the presidency, we found a government at the brink of disaster and collapse, a government that prompted fear before it inspired hope; plagued by indecision, scorned by self-doubt, its economy despoiled, its treasury

plundered, its last remaining gleam shone to light the way of panic. But panic, we did not. Rather against the usual raucous cries of the cynics we kept faith, and in that faith persevered, until the passing of that terrible cloud.

We survived the agony, we passed the test.

The results of those endeavors are landmarks upon our nation now. We have conquered the first obstacles first.

But our task is not done. For the task of nation-building never ends. We must forge on.

You have given me the task of leadership by an overwhelming and unprecedented mandate. I thank you for your trust.

I lead this nation into a new decade, the decade of the seventies – a decade that is one of the most crucial in our history as well as in the history of Asia and of the world.

The world seeks to know whether man is indeed impelled by some strange instinct to self-destruction or whether its sciences on the relationships of men can catch up or overreach its natural sciences.

In Asia we must now forge a constructive unity and co-exist in purposeful peace, not on terms that must yet be drawn by a conquering ideology, but on bonds that now exist. For in the years of this difficult decade, Asia must decide whether in this vast region of one of the greatest of the world's peoples, it will build a sanctuary, or set up continental prison.

Decision cannot much longer be delayed.

In our own land, we have just begun building a nation. We have had to telescope in four years what other nations achieved in decades.

There, is a mortgage of dedication, of discipline, of self-abnegating leadership in the billowing fields of green sprung from miracle rice; on every road or bridge; on every school or hospital; on every house or irrigation; on every farm or industry; on every community project we have built.

For discipline is the other face of achievement.

But hear the strident cries of protest against self-discipline from the gilded throats of the privileged and the cynically articulate – they who have yet to encounter the implacable face of poverty. I hear the well-meaning cries of the uninformed and the naive. To them I address this plea. Let them share the

burden with the grace and courage of the poor. Let them find common cause the people. Too long have we blamed on one another the ills of this nation. Too long have we wasted our opportunities by finding fault with each other, as if this would cure our ills and rectify our errors. Let us now banish recrimination.

There are too many of us who see things as they are and complain. Let us rather see things as they should be and aspire. Let us dream the vision of what could be and not what might have been.

There are many things we do not want about our world. Let us not just mourn them. Let us change them.

The time is now. In government I pledge the severest leadership in integrity as well as discipline. Public officials shall set the vision for simplicity within the bounds of civility. I ask in turn a response from the privileged. Let us be true to ourselves as the people of a poor nation struggling to be prosperous; whatever our personal circumstances, rich or poor, we are all citizens in poverty.

Today with us, self-reliance is, no longer an option; it is our fate.

The next few years will lay the basis for a reformation - a revolutionary reformation of our international and domestic policies - of our political, social, legal and economic systems.

Truly then the decade of the seventies cannot be for the faint of heart and men of little faith. It is not for the whiners nor for the timid. It demands men and women of purpose and dedication. It will require new national habits, nothing less than a new social and official morality. Our society must chastise the profligate rich who waste the nation's substance - including its foreign exchange reserves on persona comports and luxuries.

The nation's capacity for growth is limited by its foreign exchange earnings. Every dollar spent on self-indulgence is a dollar taken away from employment, from welfare, from education - from the nation's social and economic well-being.

The presidency will set the example of this official morality and oblige others to follow. Any act of extravagance in government will be considered not only an offense to good morals but also an act punishable with dismissal from office.

With such a new ethic, we will surmount the problems we are confronting now.

We must discard complacency embracing panic; rely on our efforts alone without rejecting the support of others.

Let not the future observe that being virile in body we multiplied in number, without increasing in spirit.

I do not demand of you more than I shall demand of myself and of government. So seek not from government what cannot find in yourself.

In the solution of our problems, this government will lead.

But, the first duty that confronts us all is how to continue to grow in this nation now a new heart, a new spirit that springs out of the belief that while our dangers be many, and our resources few, there is no problem that cannot be surmounted given but the will and courage.

Let every man be his own master, but let him first, and above all, be his own charge.

It is our destiny to transform this nation; we begin by transforming ourselves first. In this formidable task, no Filipino, no one in the land will be exempt whatever his station in life.

Neither wealth nor power will purchase privilege; wealth and power shall not outrage the conscience of our people. Trusting in God and in ourselves, we must now pledge, my countrymen, that in homage to the vision of a race, there shall be in this spot of the universe, a people strong and free, tracing their ancestral roots to Asia, proud of their oriental heritage as well as western culture, secure in their achievements, a people daring to match the iron of the world without losing their essential humanity, eradicating social iniquity without encouraging anarchy, eliminating subversion without endangering their liberties, practising self-discipline and self-reliance without ostentation, attaining dignity without losing friends, seeking true independence without provoking war, embracing freedom even in deprivation.

Thus we prove to our posterity that our dream was true that even in this land of impoverished legacy, the wave of the future is not totalitarianism but democracy.

Appendix 6

In order, pray the following prayer on the corresponding knot/bead

INTRODUCTION

1. BLESS YOURSELF
2. I BELIEVE IN GOD...
3. OUR FATHER...
4. HAIL MARY...
5. HAIL MARY...
6. HAIL MARY...
7. GLORY BE...
8. FATIMA PRAYER...

THE FIRST DECADE

9. ANNOUNCE...
10. OUR FATHER...
11. HAIL MARY...
12. HAIL MARY...
13. HAIL MARY...
14. HAIL MARY...
15. HAIL MARY...
16. HAIL MARY...
17. HAIL MARY...
18. HAIL MARY...
19. HAIL MARY...
20. HAIL MARY...
21. GLORY BE...

THE SECOND DECADE

22. FATIMA PRAYER...
23. ANNOUNCE...
24. OUR FATHER...
25. HAIL MARY...
26. HAIL MARY...
27. HAIL MARY...
28. HAIL MARY...
29. HAIL MARY...
30. HAIL MARY...
31. HAIL MARY...
32. HAIL MARY...
33. HAIL MARY...
34. HAIL MARY...
35. GLORY BE...

THE THIRD DECADE

36. FATIMA PRAYER...
37. ANNOUNCE...
38. OUR FATHER...
39. HAIL MARY...
40. HAIL MARY...
41. HAIL MARY...
42. HAIL MARY...
43. HAIL MARY...
44. HAIL MARY...
45. HAIL MARY...
46. HAIL MARY...
47. HAIL MARY...
48. HAIL MARY...
49. GLORY BE...

THE FOURTH DECADE

50. FATIMA PRAYER...
51. ANNOUNCE...
52. OUR FATHER...
53. HAIL MARY...
54. HAIL MARY...
55. HAIL MARY...
56. HAIL MARY...
57. HAIL MARY...
58. HAIL MARY...
59. HAIL MARY...
60. HAIL MARY...
61. HAIL MARY...
62. HAIL MARY...
63. GLORY BE...

THE FIFTH DECADE

64. FATIMA PRAYER...
65. ANNOUNCE...
66. OUR FATHER...
67. HAIL MARY...
68. HAIL MARY...
69. HAIL MARY...
70. HAIL MARY...
71. HAIL MARY...
72. HAIL MARY...
73. HAIL MARY...
74. HAIL MARY...
75. HAIL MARY...
76. HAIL MARY...
77. GLORY BE...
78. FATIMA PRAYER...

CONCLUSION

79. HAIL HOLY QUEEN...
80. O GOD, WHOSE...
81. OUR FATHER, HAIL MARY, GLORY BE (FOR THE POPE)
82. MEMORARE
83. BLESS YOURSELF

How to Pray the Holy Rosary
The Rosary, precisely because it starts with Mary's own experience, is an exquisitely contemplative prayer. Without this contemplative dimension, it would lose its meaning... Without contemplation, the Rosary is a body without a soul, and its recitation runs the risk of becoming a mechanical repetition of formulas, in violation of the admonition of Christ: "In praying do not heap up empty phrases as the Gentiles do, for they think they will be heard for their many words."

-Pope John Paul II

The Prayers of the Most Holy Rosary:

BLESS YOURSELF: In the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit. Amen. (As you say this, touch your forehead with your right hand when you say Father, touch your breastbone when you say Son, touch your left shoulder when you say Holy, and touch your right shoulder when you say Spirit.)

THE CREED: I believe in God, the Father almighty, Creator of Heaven and earth. And in Jesus Christ, His only Son, our Lord, Who was conceived by the Holy Spirit, born of the Virgin Mary, suffered under Pontius Pilate; was crucified, died, and was buried. He descended into Hell. The third day He rose again from the dead. He ascended into Heaven, and sits at the right hand of God, the Father almighty. He shall come again to judge the living and the dead. I believe in the Holy Spirit, the holy Catholic Church, the communion of saints, the forgiveness of sins, the resurrection of the body, and life everlasting. Amen.

THE OUR FATHER: Our Father, Who art in Heaven, hallowed be Thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done on earth as it is in Heaven. Give us this day our daily bread, and forgive us our trespasses, as we forgive those who trespass against us. And lead us not into temptation, but deliver us from evil. Amen.

HAIL MARY: Hail Mary, full of grace, the Lord is with thee. Blessed art thou among women, and blessed is the fruit of thy womb, Jesus. Holy Mary, Mother of God, pray for us sinners, now and at the hour of our death. Amen.

GLORY BE to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit. As it was in the beginning is now, and ever shall be, world without end. Amen.

FATIMA PRAYER: Oh my Jesus, forgive us our sins, save us from the fires of Hell; lead all souls to Heaven, especially those in most need of Thy mercy. Amen.

THE SALVE REGINA: Hail, Holy Queen, mother of mercy: our life, our sweetness, and our hope. To thee do we cry, poor banished children of Eve. To thee do we send up our sighs, mourning and weeping in this vale of tears. Turn, then, most gracious advocate, thine eyes of mercy toward us. And after this, our exile, show unto us the blessed fruit of thy womb, Jesus. O clement, O loving, O sweet Virgin Mary. Pray for us, O holy Mother of God, that we may be made worthy of the promises of Christ. Amen.

O GOD, WHOSE only-begotten Son by His life, death and resurrection, has purchased for us the rewards of eternal life, grant, we beseech Thee, that by meditating upon these mysteries of the Most Holy Rosary of the Blessed Virgin Mary, we may imitate what they contain and obtain what they promise, through the same Christ our Lord. Amen.

MEMORARE: Remember oh most Blessed Virgin Mary that never was it known, that anyone who fled to your protection, implored your help, or sought your intercession, was left unaided. Inspired by this confidence, we fly unto thee, oh virgin of virgins, our Mother. To you do we come, before you we stand, sinful and sorrowful. Oh mother of the Word Incarnate, despise not our petitions, but in your mercy, hear and answer them. Amen.

While touching the knots, silently meditate on these "Mysteries," or events from the lives of Jesus and Mary.

On Monday and Saturday, meditate on the "Joyful Mysteries"

First Decade: The Annunciation of Gabriel to Mary (Luke 1:26-38)

Second Decade: The Visitation of Mary to Elizabeth (Luke 1:36)

Third Decade: The Birth of Our Lord (Luke 2:1-21)

Fourth Decade: The Presentation of Our Lord (Luke 2:22-38)

Fifth Decade: The Finding of Our Lord in the Temple (Luke 2:41-52)

On Thursday, meditate on the "Luminous Mysteries"

First Decade: The Baptism of Our Lord in the River Jordan (Matthew 3:13-16)

Second Decade: The Wedding at Cana, when Christ manifested Himself (Jn 2:1-11)

Third Decade: The Proclamation of the Kingdom of God (Mark 1:14-15)

Fourth Decade: The Transfiguration of Our Lord (Matthew 17:1-8)

Fifth Decade: The Last Supper, when Our Lord gave us the Holy Eucharist (Mt 26)

On Tuesday and Friday, meditate on the "Sorrowful Mysteries"

First Decade: The Agony of Our Lord in the Garden (Matthew 26:36-56)

Second Decade: Our Lord is Scourged at the Pillar (Matthew 27:26)

Third Decade: Our Lord is Crowned with Thorns (Matthew 27:27-31)

Fourth Decade: Our Lord Carries the Cross to Calvary (Matthew 27:32)

Fifth Decade: The Crucifixion of Our Lord (Matthew 27:33-56)

On Wednesday and Sunday, meditate on the "Glorious Mysteries"

First Decade: The Glorious Resurrection of Our Lord (John 20:1-29)

Second Decade: The Ascension of Our Lord (Luke 24:36-53)

Third Decade: The Descent of the Holy Spirit at Pentecost (Acts 2:1-41)

Fourth Decade: The Assumption of Mary into Heaven

Fifth Decade: The Coronation of Mary as Queen of Heaven and Earth

ROSARY ARMY
 MAKE THEM, USE THEM, GIVE THEM AWAY

P.O. Box 82721, Conyers, GA 30013
www.rosaryarmy.com email@rosaryarmy.com

Need a Rosary? Visit our website and request a free one. Please copy and distribute this prayer sheet.